

दिगंबर जैन

वीर सं० २४४९
आश्विन ।
विक्रम १९७९.

संपादक—

मूलचंद किसनदास कापड़िया—सूरत ।

वर्ष १६ वां
अंक १२वां
ई. सन् १९२३

विषयानुक्रमणिका ।

नं०	विषय	पृष्ठ
१-२.	सम्पादकीय वक्तव्य, रतलाम बोर्डिंगका उत्सव....	१-९
३.	जैन समाचार संग्रह	६
४.	धूम्रपान निषेध (आर. टी. लाल जैन फुलेरा)	९
५.	क्रोधका प्रताप (पं० चांदमल काला विशारद)....	१४
६.	श्रीकेशरियाजी तीर्थ-आगाही (नवनीतलाल जरीवाला)	१५
७.	प्रातःकर्म विचार (मोहनलाल मथुरदास काणीसा)....	१८
८-९.	गज़ल, बिना अंगके अंगी कैसे? (सुमतिचंद्र जैन)	२३
१०.	लाखकी उत्पत्तिमें घोर हिंसा (पं० सोनपाल उपदेशक)	२४
११.	बाल परिचर्या और औषधिसेवनसे हानियाँ	२९
१२.	दो मित्रोंका वार्तालाप (पं० गोरेलाल पंचरत्न)....	३८
१३.	प्रवृत्ति (मास्तर सी. जी. गांधी)	३०
१४.	दशलाक्षणी पर्वके समाचार	मुख पृष्ठ

દશલાક્ષણી પર્વ ।

દશલાક્ષણી પર્વના સમાચાર અમેને અનેક સ્થળોએથી મળ્યા હતા જેનો સારાંશ નીચે મુજબ છે—

સુરત-માં આ વર્ષે આ પર્વ અપૂર્વ ઉત્સાહથી ઉજવાયો હતો. નિત્ય રાત્રે યુજરાતીના મંદિરમાં શાસ્ત્ર સભા થતી હતી જેમાં ૧૦૦-૧૨૫ સ્ત્રી પુરુષો ને આળોક્ય લાભલેતા હતા. શાસ્ત્ર સભા પછી રોજ દિં જૈન પાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓના ગાયન, સંવાદ, ધાર્મિક ભાષણ, રાસ વગેરે થતા હતા. ૮ દિવસ અમેએ ને ૨ દિવસ મારતર જીવરાજભાઈએ શાસ્ત્ર વાંચ્યું હતું. ત્યાગ ધર્મને દીવસે દાન ધર્મપર થયેલા ઉપદેશની અસરથી દાનની મોટી ટીપ સુદ ૧૫ સુધીમાં ભાઈ ઠાકોરદાસ તુડગર, મગનલાલ પાનાચંદ, મગનલાલ સુતરીયા, ભાઈ સરદયા વગેરેના સારા પ્રયાસથી થઈ હતી જેમાં કુલે રૂ. ૧૦૦૯૫૦ ભરાયા હતા, જે રોકડા ને મુજબ મોકલી અપાયા છે—

- ૧૨૫) વિહાર સંકટ નિવારણ ફંડ
- ૭૬) તીર્થ રક્ષા ફંડ (૭૬. ધરના)
- ૧૭૭) જીવ દયા (જીવો છોડાવ્યા)
- ૨૮૪) આયુજી જીર્ણોદ્ધાર ફંડ
- ૨૫) રૂ. અક્ષયર્થ આશ્રમ જયપુર
- ૨૫) આયધાલય ખડનગર
- ૨૫) આનાથાલય મડનગર
- ૨૫) અન આલય દિલ્હી
- ૨૫) જૈન સિં વિદ્યાલય મોરેના
- ૨૫) રમ દાદ મહાવિદ્યાલય-કાશી
- ૨૫) ર હાવિદ્યાલય વ્યાવર
- ૨૫) અક્ષયર્થ આશ્રમ કુંથલગિરી
- ૨૫) ઉદ્દેપુર મે-ડ પ્રાં વિદ્યાલય
- ૨૫) દિં જૈન શિક્ષા મંદિર જયજપુર
- ૨૫) બીડ દિં જૈન વિદ્યાલય
- ૩૦) દિં જૈન પાઠશાલા સુરત
- ૨૦) “ “ શ્રાવિકાશાળા “
- ૧૦) પૌરા પાઠશાળા

૧૦) શ્રાવિકાશ્રમ ખમ્ખમ

૨) મોકલવાનો ખર્ચ

અત્રે પાઠશાલા હાલ ધણજ સારા પાયાપર ચાલે છે. આશરે ૪૦-૪૫ વિદ્યાર્થી લાભ લઈ રહ્યા છે, શ્રાવિકા પાઠશાળા પણ ચાલે છે. જેમાં અગોરે ત્રણ કલાક ૨૦-૨૫ બહેનો ને બાલકોનો લાભ લે છે.

વાંચ-થી મુલયંદ કથરદાસ લખે છે કે અસલાક્ષીના ચતુરભાઈ વેણીચંદે સોલહકારણ ઉઘાપન કર્યું હતું જેથી પાલડી, મહીજ, હાથી-જણના બધા ભાઈઓ આવ્યા હતા. ઉપજ પણ સારી થઈ હતી. વૈશાખ માસમાં બ. સુરેન્દ્રીવિંછ હાથીજણ આવેલા ત્યારે ન્યાતમાં તકરારો વધી પડી હતી ને જમણ બંધ થઈ ગયા હતા પણ આ ધર્મના દિવસોએ સમાધાન થઈ ગયું છે.

કવિાનગઢ-અહીં દહેરા । પુજારી રતનજી મહારાજે શ્રાવણ સુદ ૧ થી ૧૫ માસના ઉપવાસ આદર્યો હતા પણ તેમનું સમાધિ મરણ બાદરવા સુદ ૧૧ને દિને થયું હતું. શા. પાનાચંદ શુભાખચંદ (વાંકાનેર) નિત્ય ઉપદેશ આપતા હતા. મહારાજની વૈયાકૃત્ય સારી રીતે થઈ હતી. દાંતાના રાણા તરફથી મહારાજનો ફોટો પણ લેવાયો હતો (જે અમને મળ્યો છે અને બનશે તો ખાસ અંકમાં પ્રકટ કરીશું) અત્રે પાઠશાલાની વ્યવસ્થા પણ થઈ છે.

ફતેપુર-કવલાહાર, દેશવ્રત, ફલવ્રત વગેરે વ્રત ૫૦ આદિયોએ કર્યા હતાં. આ વર્ષે ભાઈ લલ્લુભાઈ રાવચંદના પધારવાથી દરેક ક્રિયા નિયમિત થતી હતી. શાસ્ત્રસભા પણ રોજ થતી હતી. રૂપિમંડળ પૂજા પણ ભણાઈ હતી. વરધોડો પણ નીકળ્યો હતો, ધણી સ્ત્રીઓએ ૧ વર્ષ સુધી રડવા કુટવા ન જવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી તથા પાંચ કે સાત વર્ષ સુધી છાણાં ન ધાપવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. ૫૦૦) દાનની ટીપ થઈ હતી. તીર્થ-રક્ષાફંડ પણ થયું હતું. મંદિરમાં ખુટતાં શાસ્ત્રા મંગાવવાનું નક્કી થયું હતું. સારાંશકે આ પર્વ નિર્વિદને સારી રીતે ઉજવાયો હતો. દર વર્ષે ભાઈ લલ્લુભાઈ અત્રે પધારે એમ દરેકની ઇચ્છા છે.

(વધુ પછલાં પૃષ્ઠાં પર)

॥ श्रीवीतरागाय नमः ॥

❀ दिगंबर जैन. ❀

THE DIGAMBAR JAIN.

नाना कलाभिर्विविधश्च तत्त्वैः सत्योपदेशैस्सुगवेषणाभिः ।

संबोधयत्यत्रमिदं प्रवर्त्तताम्, दैगम्बरं जैन-समाज-मात्रम् ॥

वर्ष १६ वॉ.

वीर संवत् २४४९. आश्विन वि० सं० १९७९.

अंक १२ वॉ.



पर्युषण पर्व सानंद पूर्ण हुआ है व स्थान २ पर वह पर्व अनेक प्रकार-

उत्तम क्षमा । स्की धर्मप्रभावनाके साथ मनाया गया था ऐसे

समाचार पर्युषणपर्वके विषयमें अत्यत्र प्रकट हैं । पर्युषण पर्वके अंतमें हमारे सभीमाई प्रति-पक्षके दिन परस्पर उत्तम क्षमा कहते हैं व समेसंबंधियों वर्षभरके अरुचिबल्लिये उत्तम क्षमा-वर्णके पत्र लिखते हैं यह सामान्य प्रणाली होगई है । हमारे पास भी उत्तम क्षमावणीके अनेक पत्र आये हैं जिन सबका पृथक् उत्तर न दे सकनेके कारण हम यहां ही सबसे वर्षभरके अपराधके लिये उत्तम क्षमाकी याचना करते हैं । वर्षभर दिगम्बर जैनमें भी लेख व सत्य समा-चारदि लिखनेमें हमसे किसी भाई का मन कछे-शित हुआ हो तो उसके लिये भी उनसे क्षमाके प्रार्थी हैं । उत्तमक्षमा मात्र मूलसे कहनेसे नहीं होती परंतु वह क्षमा हृदयकी होनी चाहिये और अबसे उत्तमक्षमा धर्मका पाठन हमसे

बराबर होता रहे ऐसा हमें हरएक कार्य व वर्ताव करते समय स्मरण रखना चाहिये । मुंहसे उत्तम क्षमा बोखदेना व पत्रमें उत्तम क्षमा लिखदेने मात्रसे सच्ची क्षमा नहीं होगी परंतु हृदयसे कषाय भावको त्यागकर सच्चा उत्तमक्षमा-धर्मका पाठन करना चाहिये ।

* * *

हमारे अंतिम (२४वें) तीर्थंकर श्री महावीर

वीर निर्वाणो-
त्सव ।

स्वामीका निर्वाण पावापु-

रीमें हुए आज २४४९

वर्ष हुए हैं । श्री महा

वीर प्रमुखा निर्वाण

कार्तिक वदी (गुनराती अश्विनवदी) ०))को प्रातःकाल पावापुरीमें हुआ था, तबसे हरएक स्थानपर दीपावली उत्सव मनाया जाता है, वीर निर्वाण उत्सव होता है, निर्वाण लाडू चढ़ाया है व हरएक स्थानपर दिये जलाये जाते हैं । यह दीपोत्सवी (दिवाली)का त्योहार जो सार्वजनिक हो गया है उसका प्रथम कारण जैनियोंका वीरनिर्वाण उत्सव ही है । अमावस्याके प्रातःकाल हरएक मंदिरमें वीरनिर्वाण पूजन समय संक्षिप्त-महावीरचरित्र पढ़कर ही निर्वाणकांड मवा गाथा पढ़ना चाहिये व उसके बाद ही निर्वाण लाडू चढ़ाना चाहिये तथा अभिषेकादि करना चाहिये

दीवालीमें पढ़ने योग्य संक्षिप्त महावीरचरित्र दो आनेमें हमसे मिल सकती है जो हर एक स्थान पर पढ़ा जाना चाहिये व उसको प्रभावनामें बांटना भी चाहिये तथा रात्रिको समा करके महावीरके गुणोंका वर्णन होना चाहिये ।

* * *
हर एक स्थानपर दीवालीके दिन शामको दीवाली पूजन होता है व नई दीवाली पूजन । बहियोंका मुहूर्त होता है, वह कई स्थानोंपर अक्षीतक मिथ्यात्वी रुद्धिसे होता है ऐसा न होकर पूज्य ब० शीतलप्रसादजी द्वारा सम्पादित दीपमालिका विधान (जो एक आनामें हमसे मिलता है)से सरस्वतीपूजन होना चाहिये व नई बहियोंका मुहूर्त जैन विधिसे ही करना चाहिये ।

* * *
हर एक धर्ममें बड़े प्रधानपुरुष होगये हैं उनके स्मरणमें उनकी मृत्यु वीर संवत् । समयसे उनके नामका संवत् चढ़ाया जाता है

और इस प्रकार इसका इस्वीसन, विक्रमका संवत्, शाहीबाहका शक, पासीका सन, मुसलमानका सन, याहुदीका सन आदि चलता है परन्तु जैनोंका संवत् प्रचलित नहीं था जो १९-२० वर्षसे कहीं २ चालू हुआ है परन्तु अभी तक सर्वत्र प्रचार नहीं है यह खेदजनक समस्या है । सब संवत्तोंमें हमारा संवत् पुराना है । हमारा वीर निर्वाण संवत् २४४९ पूर्ण होकर अब २४५० का वर्ष कार्तिक सुदी १से प्रारंभ होगा । संवत् की इतनी संख्या किसी मजहबकी नहीं है यह

लिखते हुए हमें आनंद होता है, परन्तु साथमें दुःख भी होता है कि हमारे बहुतसे जैनी माई अबतक अपने कारोबारमें जैन संवत् नहीं लिखते । हमारा यह संवत् लिखते रहनेसे तो हमें स्मरण रहता है कि हमारे अंतिम तीर्थंकर महावीर प्रभुको हुए इनमे वर्ष होगये हैं तथा हमारे जैन संवत्के प्रचारसे अन्य धर्मोंके साथ हमारा गौरव भी बढ़ता है व जो जैनियोंको आधुनिक मानते हैं उनकी भी आंख खुलेगी कि जैनियोंके तो २४ पैगम्बर होगये हैं उनमें २४ वेंको हुए २४५० वर्ष हुए हैं इससे जैनधर्म बहुत प्राचीन धर्म होना चाहिये आदि । इससे हम हर एक जैन माइसे सविनय वार १ निवेदन करते हैं कि आप अबके कार्तिक सुदी १से आनी बहियोंमें, चिट्ठी पत्रीमें तथा हर एक व्यवहारमें वीर संवत् २४५० अवश्य लिखिये । आपको लिखनेमें भूठ पड़े तो वीर सं० २४५०के साथ विक्रम सं० १९८० भी लिखते रहेंगे तो कोई हानि नहीं है परन्तु जैन संवत्का तो अवश्य उपयोग करना चाहिये ।

* * *
'दिगंबर जैन' का १६ वें वर्षका यह अंतिम अंक है और आगामी वर्षाते । कार्तिक माससे यह पत्र १६ वर्ष पूर्ण करके १७

वें वर्षमें प्रवेश करेगा । हमसे जितनी बनसकी इतनी साहित्य, समाचारादि द्वारा हमने इस वर्षमें प्राहकोंकी सेवा की है व नवीन वर्षमें विशेष सेवा करनेकी उम्मेद है ।

" दिगंबर जैन " के १४ वें व १५ वें वर्षके उद्धार ग्रन्थ न हम प्रकट करसके थे न बहुतसे

ग्राहकों का मुख्य भी हम वसुष्ठु कर सके थे इसका हमें खेद है परंतु अब हर्ष है कि इन दो वर्षों के तीन उपहार ग्रन्थ-जैन इतिहास प्र० भाग, श्रावक प्रतिक्रिया व चालचोप जैन धर्म तैयार होकर प्रकट हो चुके व सब ग्राहकों को वी० पी० से भेजे जा चुके हैं। वीर सं० २४४७-२४४८ इन दो वर्षों के सभी अंक जब सब ग्राहकों को पहुंच चुके हैं तब किसी को भी वी० पी० लेने में इन्कार न होना चाहिये तो भी कितनेक ग्राहकों ने वी० पी० वापिस की है यह उनको योग्य नहीं है। जब पूरा २ छाप मिट चुका है तब मुख्य दे देना चाहिये। आशा है कि निम्होंने वी० पी० वापिस की है वे फिर से वी० पी० मंगावेंगे अथवा मनिमोर्डर से ३॥-२) भेज देंगे।

चालू वर्ष वीर सं० २४४९ का मुख्य तो प्रायः सभी ग्राहकों से लेने का ही है और वह इसलिये वसुष्ठु नहीं किया है कि इसका उपहार ग्रन्थ तैयार होने का है। यह वर्ष भी खतम हुआ है और नवीन वर्ष आगामी मास से प्रारंभ होगा इसलिये हमने ऐसा निश्चय किया है कि इस वर्ष का व आगामी वर्ष का इस प्रकार कि दो वर्षों का मुख्य भी हम आगामी वर्ष में एक साथ वी० पी० से वसुष्ठु कर देंगे जिससे ग्राहकों को मनिमोर्डर व रजिस्ट्री फीस के चार आने बच जायेंगे। वीर सं० २४४९ (वर्ष १६) का उपहार ग्रन्थ “ नीतिवाक्यपाठा ” जो दुनिया के विद्वानों का वचनानुसृत पिछरा है छप रहा है और २००-२२९ पृष्ठों में तैयार होगा तथा वीर सं० २४५० के लिये भी एक बड़ा

धार्मिक ग्रन्थ नवीन (पृ० करीब २००) उल्हाके लिये हम तैयार कर रहे हैं अर्थात् २४४९-५० के दो उपहार ग्रन्थ तैयार होने पर इन दो वर्षों का मुख्य वी० पी० से वसुष्ठु किया जायगा। जिनको मनिमोर्डर से मुख्य भेजना हो वे खुशी से भेज सकते हैं। २४५० में जिनको दिगम्बर जैन न मगाना हो वे २४४९ का मुख्य भेजें व हमें पत्रद्वारा सूचना दें। उनको २४४९ का उपहार ग्रन्थ अवश्य दिया जायगा।

* * *

हम १०-१२ वर्षों से प्रतिवर्ष के प्रारम्भ में दिगम्बर जैन का सचित्र खास अंक प्रकट करते हैं इसी प्रकार १९५० में भी सचित्र खास अंक प्रकट

करने का हमने निश्चय किया है। इस अंक के खास अंक में कम से कम १०-१५ चित्र प्रकट होंगे व करीब १०० पृष्ठ का प्रकट होगा। इसमें एक राष्ट्रीय रंगीन चित्र तो ऐसा प्रकट होगा कि जो जैनियों को नती मालूम पड़ेगा व देशसेवा के लिये हम भी आगे आ सकेंगे। इस अंक में नागपुर झंडा सत्याग्रह में बलि हुए कई जैनवीरों का सचित्र परिचय देने का हम प्रयत्न कर रहे हैं तथा इसके लिये ऐतिहासिक, धार्मिक, व्यवहारिक लेखों की भी हमें आवश्यकता है। खास अंक के हिन्दी व गुजराती भाषा में अंक प्रकट होगा परन्तु दूसरी दो चार भाषाओं के लेख भी एक २ दो २ रहेंगे। जहां तक हो हम यह जरूरी ही एक माह के भीतर २ प्रकट करेंगे इसलिये लेख व चित्र भेजने वाले हमें अपने

દેશ વ ચિત્ર ૮ દિનકે મીતર ૧ મેન દેવે ।
જેલ જાકર આનેવાલે જિતને મી જૈન વીરોંકે
ચિત્ર હમેં મિલેંગે પ્રકટ કરનેકી કોશિશ કી
જારગી ।

* * *

હમ ૧૪ વર્ષસે સચિત્ર જૈન તિથિ દર્પણ

જૈન તિથિ-
દર્પણ ।

તૈયાર કરકે ગ્રાહવોંકો

મેંટ બાંટતે હૈં હમ પ્રકાર

૨૪૧૦ કા જૈન તિથિ-

દર્પણ પ્રથમ હી તૈયાર

કરકે હમ અંકકે સાથ હમલિયે બાંટ દિયા હૈ કિ
સવ પદેં હમકા કાર્તિક સુદી ૧સે ઉપયોગ કર
સકે (ક્યોંકિ હાસ અંક તો દેરસે પ્રકટ હોગ)
હમ વારકે તિથિદર્પણમેં હમને બહુત કોશિશ કરકે
પ્રથમ તીર્થમકત સ્વર્ગીય લાં જમ્વુપ્રસા-
દ જી સહારનપુરકા ચિત્ર પ્રકટ કિયા હૈ જો
પાઠકોંકો નિત્ય દર્શનય હોગ । લાલજીકા
પરિચય-વ દુસરા ચિત્ર હાસ અંકમેં મી પ્રકટ
વરગે ।

* * *

આપણી સુગાધ દિં જૈન પ્રાતિક સમાવું

અધિવેશન ત્રણ ચાર વર્ષથી

શુજરાતમાં સુગાધ શુજરાતમાં થયું નથી. વળી

પ્રાતિક સભાની ગયા વૈશાખ માસમાં નાંદ-
જર.

ગાંવમાં જે રૂપમાં અધિવેશન

થયું હતું તેથી અધા-ઉપર

મેમ્બરો નારાજ છે, ને સભામાં ફાટફૂટ પડી છે,

ને તેનો નીકાલ આવતોજ નથી. વાત એટલે

રુધી આવી છે કે ઉપસભાપતિ શેઠ તારાચંદળની

બાતો મહામંત્રી બાબુ માણેકચંદળ બેતાડા માનતા

નથી ને મનમાની કારવાઇ કરી રહ્યા છે. હમ-

ણાંજ અમેાએ સુગાધ જમ સમાધાની માટે પં

ધનાલાલજી વગેરે સાથે પ્રયાસ કર્યો હતો પણ

બેદ-સાથે લખયું પડે છે કે બીજી પાટીના કણ્ઠ-
ધાર પં મનાલાલજી જરાપણ નમતું સુકવાને
તૈયાર નથી ને એમની હઠ બારે છે. નાંદગાંવની
સભા ને ઠરાવ નિયમિત કે અનિયમિતની તકરાર
છે તેથી અમે કહ્યું કે નવી ને જુની બંને કમેટી
બોલાવો ને જે નીવેડો આવે તે કબૂલ કરવો
અથવા સમાના બધા મેમ્બરોની મીટિંગ બોલા-
વવી ને તેમાં જે નિર્ણય થાય તે કબૂલ કરવો
આ વાત થતાં પંડિતજીએ કહ્યું કે એ તો
બોલાવાયજ નહીં પણ બધા મેમ્બરોની બોલાવે
કાણુ ! અમે કહ્યું કે સભાપતિ બોલાવે ત્યારે
પંડિતજી કહે કે એમ નહીં બને. એનો પ્રત્તાવ
નવી કમેટીમાં નીકળે ને તેમાં પાસ થાય તોજ
પછી બોલાવાય. આનો અર્થ એજ કે પંડિતજી
તો નવી કમેટી માન્ય કરીનેજ કામ કરવા માંજે
જે, જે નાંદગાંવની સભા અનિયમિત માનવા
વાળાને જરાએ કબૂલ નથી. આથી કંઈ નીવેડો
ન આવવાથી 'જૈનમિત્ર' તું કાર્ય જેમ જાં
શીતલપ્રસાદજીના સંપાદન અને અમારા પ્રકાશન
દ્વારા ચાલે છે તેમજ ચલુ રખવાને શેઠ તારા-
ચંદળ (ઉપસભાપતિ) નો આદેશ થયો છે,
જેથી 'જૈનમિત્ર' તો બંધ ન પડતાં છે તેમ
હાલ ચાલુ રહેશે છતાં પણ આ બંધાતો નીકાલ
શેઠ તારાચંદળજી કાંઈપણ રીતે લાવવાની જરૂર છે.
અને તે નીકાલ એજ રીતે થઈ શકે કે સુગાધ
દિં જૈન પ્રાતિક સમાના બધા સભાસદોની એક
મીટિંગ ખુદ શેઠ તારાચંદળજી ઉપસભાપતિ
તરીકે બોલાવવી અને તેમાં માત્ર નાંદગાંવ સમાના
અધિવેશન સંબંધી નીકાલ કરાવવો. આવી સભા
સુગાધ, સુરત, વડોદરા, પાતામઢ કે શુજરાતમાં
કાંઈ સ્થળે બોલાવવી જોઈએ. સાથી સરસ સમય
સુગાધમાં માગશર માસમાં રથોત્સવ પ્રસંગે
તથા પાવાગઢમાં મહા માસમાં મેળા પ્રસંગે છે.
આશા છે કે શેઠ તારાચંદળ આ બાબત લક્ષ
આપશે અને પ્રાતિક સભામાં જે બંગાણુ પડયું
છે તેને બચાવી લેશે.

रतलाम बोर्डिंगका उत्सव ।

शेठ मा. पा. दि. जैन बोर्डिंग हाउस रतलाम-का १२वां वार्षिकोत्सव ता. १९-२६ अक्टूबरको रतलाम स्टेटके दिवान सा० पं. वृन्मोहननाथजी जुबिलीके समापतित्वमें हो गया जिसमें बम्बईसे शेठ ठाकोरदास, शेठ रतनचंद, शेठ लखलुमाई लक्ष्मीचंदजी, मि. मूले इन्स्पेक्टर जुबिलीबाग ट्रस्ट फंड और वर्णी दीपचंदजी, कुंवर दिग्विजयसिंहजी तथा पं० छोटेलालजी परवार आदि महानुभाव भी पधारे थे । ता. १६की रात्रिको शेठ गेबीलालजी मलास्याके समापतित्वमें “जैन धर्म ही सार्व धर्म है” इस विषय पर वर्णी दीपचंदजी, कुंवर दिग्विजयसिंहजी और पंडित छोटेलालजीके महत्व पूर्ण व्याख्यान हुये थे व ता. १६को प्रातःकाल ८ बजे रतलाम स्टेटके दिवान सा० समापतित्वमें उत्सव हुआ जिसमें स्टेटके बड़े २ अधिकारी तथा प्रतिष्ठित शेठ साहूकार भी पधारे थे । विद्यार्थियोंके द्वारा मंगलाचरण होनेके पश्चात् सवेरी शेठ ठाकोरदास पानाचंदजीके प्रस्ताव करने पर दिवान सा० ने अपना आसन सुशोभित किया था । बाद बोर्डिंग हाउसके छात्रोंने तथा शहरकी जैन बालिकाओंने मधुर स्वरसे आपका स्वागत किया । फिर बोर्डिंगकी रिपोर्ट चौकसी लखलुमाईकी आज्ञानुसार पं० छोटेलालजी परवारने सुनाई, बाद मुझे महोदय, वर्णी दीपचंदजी, कुंवर दिग्विजयसिंहजी और पं० छोटेलालजीके प्रभावशाली माषण “शिक्षा” पर हुये । अंतमें समापति महोदयने अपनी मधुरवनिमें सब व्याख्यानदाताओंके

सार कह सुनाये थे और साथमें यह भी कहा कि इस बोर्डिंग हाउसकी बुनियाद बहुत मजबूत है । यह सब बोर्डिंग जैसे राजपूत तथा ब्राह्मण बोर्डिंगोंके मकान प्रबन्ध दि विषयोंमें उत्तम है और उक्त बोर्डिंगोंसे प्रथम बोर्डिंग रही है । इसको देखकर दूसरे बोर्डिंग हाउस खुले हैं । बोर्डिंग स्थापनाके प्रथम शेठ माणिकचंदजीने मेरे साथ इस बात गुफ्तगू की थी । मैंने भी उन्हें सम्पूर्णतया सलाह दी थी और मदद देनेका भी वचन दिया था । पीछे श्रीजी हजूरके वर-दमलोंसे यह खोला गया । इतने गत १२ वर्षमें बहुत तरक्की की है । इससे दूर२के बालकोंको विद्यालाम हुआ है । धौव्य फण्डसे नजी मकान हो गया है यह भी इसके लिये सौभाग्यकी बात है । विशेष तो यह मन्दिरके सामने बसा हुआ है जिससे कि विद्यार्थियोंके हृदयमें परमेश्वर का भय बना रहे क्योंकि Fear of God is the beginning of knowledge. इसमें व्यायामशाला भी है परन्तु इसकी अवस्था कुछ सुधार दी जाय तो यह विद्यार्थियोंके लिये अत्यंत लाभदायक होगा । व्यायामके साथ विद्यार्थियोंको समयानुसार कार्य करनेकी टेव पढ़ना चाहिये । साथमें उन्हें सफाईपर विशेष लक्ष्य देना चाहिये । प्रायः देखा जाता है कि लोग दांत बराबर साफ नहीं करते किन्तु मैं अनेक अमेरिकन डाक्टरोंकी सम्मतिसे कहता हूं कि दांतकी गन्दगीसे ६० टका चमारियां होती हैं । दांत साफ रहनेसे आंखकी रोशनी और पाचन शक्ति बढ़ती है । शरीर स्वस्थ और कृतिशाल रहता है इसलिये सुप्रिटेन्डेन्टको इस बात

पूर्ण ध्यान देना चाहिये । हमें हरेक बातमें विदेशोंकी नकल नहीं करना चाहिये । ज्ञान आदिकी सम्पत्ति हमारी सम्यतासे बिल्कुल निरास्त्री है वहाँकी आबहवा दूसरी और हमारे यहाँकी दूसरी । हमें तो अपने यहाँकी हालतोंके अनुसार सम्यता और गौहार रखना चाहिये । विद्यार्थियोंको अपने लक्ष्यपर ध्यान देना चाहिये और पोलिटिकल मामलोंमें नहीं पड़ना चाहिये इससे ध्येयच्युत होजाते हैं । यहाँ तुम्हारी तो क्या किन्तु पोलिटिकल मामलोंमें बड़े २ विद्वान् शास्त्रीजी परीखे गेता खा जाते हैं । एक मेरे दोस्त जो अल्हाबाद युनिवर्सिटी के L.L.B. के परीक्षक थे उन्होंने लड़कोंसे एक प्रश्न वह पूछा था कि Constitutional Government किसको कहते हैं उसमें अनेक लड़कोंने Constitutionals को ही नहीं समझा था । संस्थाओंके संचालकोंका चरित्र विद्यार्थियोंके लिये आदर्श रहना चाहिये । उसकी छात्रोंपर बहुत बड़ी छाप पड़ती है । सब कामकी सिद्धि उन्होंने सिर्फ ज्ञानसे बताई थी । पश्चात् अनेक महत्व पूर्ण बातें कहकर अंतमें बोर्डिंगहाउसके मुख्य संस्थापक दानवीर शेट माणिकचंदजीको धन्यवाद देकर वर्तमान संचालक झवेरी शेट ठाकोरदास पानाचंदजी, मंत्री बल्लभसाई लखमीचंद चौकसी, स्थानीय कमिटीके सभापति शेट कस्तूरचंदजी, मंत्री धनराजजी और सुप्रिन्टेन्डेन्ट वीर कालूरामजी परवार जिन्होंने गत १२ वर्षसे इस संस्थाकी उत्तम रीतिसे सेवा बनाई है, धन्यवाद दिया । पानसुपारीके पश्चात् उत्सव करीब ११ बजे सानंद समस हुआ, उसी दिन

रात्रिको बेडिंगमें रहनेवाले लड़कोंकी 'कर्त्तव्य निर्धारिणी अमलकारिणी' समिति का वार्षिकोत्सव शेट कस्तूरचंदजीके सभापतित्वमें हुआ । मंत्रीके रिपोर्ट सुनाने पर विद्यार्थी केशरीमल बंडी, चारमल गांधी और राजमल तथा वर्णी दीपचंदजी, कुँवर दिग्विनयसिंहजी व मूठेके शिक्षा पूर्ण व्याख्यान हुये थे । शेट ठाकोरदास पानाचंदजी ओरसे रुपये १०) और वर्णी दीपचंदजीकी तरफसे रुपये ३) विद्यार्थियोंके उत्तेजनार्थ खास काम करनेवाले छात्रोंको वितरण किये गये थे ।

सम्मेलनशिखरजी—इनकसन केस हनारी बागमें ता. ३ डिसेम्बरसे खुलेगा जिसमें अपनी तरफसे मदगास प्रान्तके दो तीन गवर्णोंकी जुमानी ली जायगी ।

आबूजी तीर्थ—जीर्णोद्धारके लिये गुजरातसे मुनीम हनारीशालको (१५०७॥॥) की अच्छी सहायता मिली है ।

सागवाडा—में मुनि शांतिपागरजीका केश लोंच ता. ३१ अक्टूबरको होनेवाला था ।

पावापुरी—में दीवालीमें महावीर निर्वाण उत्सवका साहाना मेला होगा ।

जितुर—में श्रावण सुदी ६ को नेमिप्रभु की जयंतीका उत्सव हुआ था ।

वर्धामें—इस मासमें सेतगल जैन परिषद् विद्यार्थी परिषद्, जैन बेडिंगका वार्षिकोत्सव, विशालकीर्ति पाठशाळाका उत्सव आदिके अनेक उत्सव हुए थे । इसमें नागपुर सत्याग्रहमें जेठ जानेवाले शेट चिरंजीलाबजी बड़नास्या आदि जैन वीरोंका स्वागत किया गया था ।

जैन समाचारवलि ।

उदयपुरमें अतिशय-पं० मंत्रालय

जैन विश्वरद उदयपुरसे प्रकट करते हैं कि यहांके जैन अमरावत मंदिरके ध्वजादंडसे ता० १६-२-२३ से दश दिन (दशकाक्षणीके) तक चंदनमिश्रित जलकी बूंदें निकलती रहीं थीं। इसकी खोज उदयपुर सरकारसे भी हुई थी। हमारे अनुमानसे यह देवकृत अतिशय है। क्योंकि उसमें ऐसा कोई कारण नहीं मालूम पड़ता जिससे संभव हो कि वर्षाकृतका व दूसरा पानी हो।

जैन वीर-नामक पाक्षिक पत्र भरत दि० जैन परिषदकी ओरसे विजनौरसे ब्र० सीतल-प्रसादजी व बबू कामताप्रसादजी द्वारा संपादित होकर प्रकाश करनेकी तैयारी हो रही है। बहुत करके कार्तिक सुदीसे प्रकट होगा।

धंगाल आसाम-पा० खंडेलवाल समा०। वार्षिकोत्सव कार्तिक सुदी १९ को होगा।

कचनेरजी-में कार्तिक सुदी १९ को वार्षिक मेला होगा।

विना मूल्य-जहां २ शास्त्र भंडारोंमें इष्टोपदेश टीका ग्रन्थ जिसकी सरल वचनिका पूज्य ब्र० सीतलप्रसादजीने लखनउमें चातुर्मासमें ठहरकर अतीव परिश्रमसे बनाई है, न पढ़ोचा हो वे डाक व्यय =)॥ भेजकर शीघ्र ही हमसे मुफ्त मगालें।

डा० बरातीवाल जैन, यहियागंज, लखनऊ।

फलटण-(सत १)के महाराजाने अपने तावेके ८४ गांवोंमें दशहरा पर होता हुआ पशुवध बंद किया है।

काशीपुर-में नालसुंदरी देवी की बलि भी बंद होगई है।

कुंथलगिरि-ब्र० आश्रमको सेठ कस्तूर-चंदजी परंडावालोंने १००१)का दान किया है।

श्री अंतरीक्ष पार्श्वनाथ-का केस जो १९ वर्षसे चढ़ रहा था उसकी अपीलका चुकादा नागपुरकी हाईकोर्टसे ता. १ अक्टूबरको हुवा है कि मंदिरका इंतजाम श्रेष्ठतरी करे तथा वे मूर्तिके उपर लेप कछोटा कारमोटा लंगोटा आदि बना सकेंगे। दिगम्बरी श्छु हटाकर पुनन कर सकेंगे। अपनी ओरसे इसकी अपील प्रिवी-कौंसिलमें होनेवाली है।

देश-सेवकका स्वागत-विजनौरमें ला. नेमिशरणजी जैन की उ देश-सेवामें आग लेने-पर एक वर्षकी सख्त कै०में जेल गये थे। वे छूट आने पर ता० १७ सितम्बरको अपना विजनो०में अपूर्व स्वागत हुआ व आपको ८ मानपत्र दिये गये थे जि०में एक मानपत्र जैनो०का भी था। आपकी देशसेवा अपूर्व है। आपका चित्र हमने मंगाया है जो आगामी खास अंकमें परिचय सहित प्रकट होगा।

दोहद-में सेठ माणिकचंद जुबिलीबाग टूट फंडके उपदेशक ब्र० दिग्विजयसिंहजीके पधार-नेसे शास्त्र व आप सम द्वारा जैन धर्मकी बड़ी प्रभावना हुई व ब्रह्मचारीजी को दोहद समाजकी ओरसे 'वक्तृकलासुवानेधि'का पद दिया गया है।

सर सेठजीकी वर्षगांठका उत्सव-

दा० रा० व० सर सेठ हुकमचंदजीकी ९० वीं वर्षगांठका उत्सव इन्दौर राज्यके प्रधानके सभा-पतित्वमें जवरीबागमें आश्विन सुदी ३ को समारोहसे हुआ था । सभा मंडरकी शोभा अपूर्व थी । पूजन, तीन भाषाओंमें संचाद, व्याख्यान आदि होकर सेठजीका भी व्याख्यान हुआ व विद्यार्थियोंको ३४९) का परितोषिक बांटा गया । अंमें व्यायामके खेल व औद्योगिक प्रदर्शनी भी हुई थी । साथमें कंचनबाई श्राविका-श्रमका उत्सव भी सौ० स्तनप्रसादेवीके सभापतित्वमें हुआ था जिसमें भी स्त्रियोंके अनेक व्याख्यान हुए थे । व इनाम बांटा गया था । शामको सब दि० जैनियोंको प्रीतिभोजन दिया गया था ।

विहार उडीसा- प्रा० दि० जैन खंडेलवाल सभाका उत्सव हजारीबागमें कार्तिक सुदी ७-८ को सेठ तन्मुखशालजी पांडयाके सभापतित्वमें होगा ।

उदयपुर-में पश्चिमाय विद्यालयका वार्षिकोत्सव पौष सुदी १२-१३-१४ को होगा ।

सिद्धवरकूट-में भी कार्तिक सुदी ८ से म० वदी १ तक मेला होगा ।

पानीपतमें-दशरुसणी पूर्वमें पुण्य व० सीतलप्रसादजीके उपदेशसे १३६०) का दानका चंदा हुआ था जो ११ संस्थाओंको भेजा गया है ।

दहीगांव-अतिशयक्षेत्र जो नातेपुते(सोडा-पुर)के पास है वहां वार्षिक रथयात्राका मेला मगसि वदी ९-७ को होगा । कई विद्वान व भजन मंडली पधारेंगी ।

राणागिर-पर हरसिद्धि पर दशहराके दिन सैंकड़ों पशुओंका वध किया जाता था जो हमेशाके लिये बंद होगया ।

भीड़-में वन्याशालाकी स्थापना होगई ।

डदेपुर-में दिगम्बर जैन धर्मशालाकी इसलिये जल्लगत है कि केशरियाजीकी यात्रा जानेवालोंको वहां श्रतंवरी व अन्य धर्मशालाओंमें ठहरना पडता है जहां बहुत कष्ट व अपमान सहन करना पडता है । हर्ष है कि अग्रवाल दि० जैन मंदिरके पीछे हमारी बहुतसी जमीन है उसपर धर्मशाला बनवानेका निश्चय हुआ है । एक २ कमरा तैयार करानेमें करीब ९००) खर्च होगा । यदि दानी महाशय एक २ कमरा बनवादेवें तो सहनमें दशवीस कमरे होजावेंगे । कमरेपर दानीका नाम अंकित किया जायगा । कमरेकी स्वीकारता भेजनेका पता इन प्रकार है । पं० स्तनकुमार, मैनेजर अग्रवाल दि० जैन मंदिर, धानमंडी उदयपुर (मेवाड)

पानीपतमें-आश्विन सुदी ८ को २१-महाशयोंको यज्ञोपवीत संस्कार करानेका उत्सव ९ घंटे तक विधि सहित धूमधामसे हुआ था । सब विधि पं० फुडजारीलाल व पं० भोषमचंद शास्त्रीने कसई थी । व रा० व० ला० लक्ष्मीचंदजी भी इन कार्यमें सामिठ हुए थे । यज्ञोपवीत लेनेवालोंमें एक भाई ग्रेन्जुएट भी हैं ।

मुनि हुए-शांतिसगरजी महाराज जो ब्रह्मचारीसे क्षुल्लक हुए थे अब भदों सुदी १४ से निर्ग्रन्थ मुनि होगये हैं ।

कटनी-जैन पाठशालाकी बोर्डिंगके लिये १९ छात्रोंकी आवश्यकता है । कमसे कम हिंदी जोथी कक्षा पास विद्यार्थी लिये जायंगे ।

सुसनर-में ब्र० छोटेलाहके पधारनेसे अनेक प्रकारके सुधार हुये व पाठशालाकी व्यवस्था होगई ।

महावीर ब्र० आश्रम कारंजा-का पांचवां वार्षिकोत्सव सेठ हीरालाल कामदार बिजोलियाके सभापतित्वमें आश्विन सुदी १२ को बड़े भारी समारोहके साथ हुआ था । सुबह ९से ८ तक दौड़नेकी शर्त, सर्कस जैसे व्यायामके अनेक प्रकारके खेल हुए जिसमें उत्तीर्ण विद्यार्थियोंको सोने चांदीके तमगे व २५) बक्षीस दिये गये । सारांश कि यहांकी बाहुबलि व्यायामशाला अतीव उत्तम व अनुकरणीय कार्य कर रही है जिसका सारा श्रेय व्यायामाधारक प्रो० श्री० अमीचंद शाहको है । शामको अश्रमका वार्षिकोत्सव हुआ था जिसमें श्री० चारेवकीलने स्वागतका वारुखान किया, शामलाल दुलासाव काबरीने रिपोर्ट पढ़ा फिर विद्यार्थियोंके अंग्रेजी संस्कृत व हिंदी संवाद हुए व अंतमें सभापतिका व्याख्यान हुआ जिसमें उन्होंने इस ब्र० अश्रमके कार्यकी बहुत प्रशंसा की व चबरे वकील व महाजन वकीलने सबका अभार माना व उत्सव समाप्त हुआ । उत्सवमें बहारसे बहुतसे माई पधारें थे ।

१० श्राविका चाहिये-बम्बईके र० रु० श्राविकाश्रममें दश श्राविकाओंकी जगह खाली है । आनेवाली बाईयें शीघ्र ही पत्रव्यवहार करें क्योंकि दीवाली पीछे नया अभ्यासक्रम चालू होनेवाला है ।

स० मंत्री, श्राविकाश्रम, तारदेव, मुम्बई ।

जैन बोर्डिंग हाउस मरेठ-का १२ वां वार्षिकोत्सव कार्तिक सुद १-२ ता. ९-१० नवम्बरकी सा० धर्मदास जैनकी धर्मशालामें होगा इसमें उत्तम २ व्याख्यान करनेवाले व उत्तम कविता पढ़नेवालेको रजतपदक दिये जावेंगे ।
ब्रह्मपदास वकील ।

अहिर-मां आसो सुदी ८ ने दिने प भाधज्या-ज्ये विधि पूर्वक यज्ञोपवित ग्रहण कथुं हतुं जे प्रसंगे त्यां पं० दीपयंदल वल्लुं आस पधार्यां हता. भ० सुरेंद्रजीतिथ तो त्यां छे.

अभद्रावाह-नी प्रे० भो० दि० जैन ओडि-गमां इपाभाध रभारक विद्यार्थी भंडल तरक्षी नागपुर सत्याग्रहमां जेलयात्रा भोगनी आवनार शेट छोटाखाल धेलाभाध गांधी अंकलेश्वरने पादी पर छापेयुं मानपत्र अपेयुं करवामां आग्युं हतुं. मानपत्रना उत्तरमां छोटाखालभाधज्ये जेलने अनुभव वल्लुं हतो. अने कथुं हतुं के त्यां पणु जैन धर्म पाणी शक्य छे.

आभद्रा-मां पणु भाध डाडारखाल हरजवन-दासने जेल जवा भाटे ता० २६ सप्टेम्बर मानपत्र अपायुं हतुं.

दाहोद-मां दि० जैन पाठशालामे वार्षिक भेलापडा भादरवा सुद १० ने दिने डाहारी पना-खाल दलीयंदलना सभापतिपणु नीये थयो हतो. ज्यारे पं० दीपयंदल वल्लुं, ज्येयंद नाथल वगे-रेनां व्याख्याने थध धनाभो वेयाया हता.

सुरत-नी दि० जैन पाठशालानी वर्षगांठ भादरवा वदी ५ ने दिने उजवाध हती, ज्यारे विद्यार्थीज्याना गायन, व्याख्यान, संवाद, कसरत, रास (डाडो गुंथयो) वगेरे थयां हतां.

लाकरोडा-मां डाहारी दुगरयंद सांकल्यंद दि० जैन पाठशालातुं निरीक्षण पं० नंदनखाल-ज्ये करी संतोष दर्शाव्यो हतो. पाठशालातुं स्थायी इंड थवानी जर छे. पुस्तका सार्थ भणु-ववां जेधज्ये तथा कम परीक्षालयने राभवे जेधज्ये. पंथोना पाठशालापर प्रेम अहु छे.

अ'भा'भां अव'डिंसा अ'द-वांकरे (बीरोडा) ना शाह पानाय'द गुलाय'द गडीआ नवावा'सथी लपे छे के " आसो सु'द ८ ना रो'ज दर'साव अ'भा'भा (दांता) भां द'भरे अवोनी डिंसा थती ते डिंसा आ वषे' अ'द थछ छे. दो'दसो अ'सो अ'र (अकरा) भारवा लावेला छोडावी मु'क्या छे अ'ने दांता दर'भारे द'ढेरो पीटा'ये होतो के धा'ध'ये अ'र भारवा न'डि, भार'शे तो गु'लेगार थ'गे. अ' व'अने सभा करी साकर वे'य-वाभां आ'री ह'ती. ते दि'से भारो मु'काम दांताभां ह'तो. सु'द ७ ना रो'ज अ'मे' प्र'भु प्र'त्ये भार'थी अ'न'ती स्तुति अ'व डिंसा अ'ध थ'वा करी ह'ती. ने प्रा'त'सा करी ह'ती. के आ'ह'मना अवो अ'ये अ'ने अ'व डिंसा न था'य तो गो'ण आ'ध'श न'डी तो आ'ध'श न'डि. कु'दरत कृ'पा'ये अ'भ अ'न्युं के ५०० श्वेतां'यर जे'तो सु'द ७ ना रो'ज अ'भा'भा आ'वी प'डे'या. अ'ने पो'तानी गर'दन न'भा'वी भा'ताना आ'ग'ण उ'भा र'खा. द'भने अ'र'को भारो प'थ अवोने भारवा द'ध'थुं न'डि. ने जे द'वीने बे'ग द'वे'ो ह'थे तो बे'शे. धु'य ज'न'वरोने तेनी द'भ'भां छोडी मु'का, तेवी क'ट'वी ट'कर प'क'डी अ'ने सर'कारी अ'धिकारी'यो तथा धु'द दर'भार तथा भ'डारा'ज कुं'वर वी'गेरेना हाथ प'क'डी उ'भा रा'ज्या अ'ने ह'थी'आर नी'यां मु'कावी अ'धी क'रा'वी अ'ने सभा करी साकर वे'थी अवो छोडी मु'क्या "

गोटीटोरिया-में शास्त्रसभा तीन दफे होती थी । इस साल मंदिरमें सभा बख्र देशी थे व सब माई देशी बख्र ही पहन कर आते थे।

अकलतरा-में सि० खूबचंद व बंशीलालने दशशिक्षणीका उद्यापन किया था जिसमें अन्य सामानके साथ मंदिरजीमें धोती दुपट्टे अञ्जार खादि वख्र शुद्ध खादीके ही दिये थे ।

बडवान्नी-मे ब० गेबीलालजीके ठहरनेसे शास्त्रसभा, पूननादिका अपूर्व आनंद रहा ।

तेरह द्वीप विधान भी हुआ तथा १५१) का चंदा संस्थाओंके लिये हुआ था ।

पादूम-में जयकुमारजी, पं० जिनेश्वरदासजी, पं० सोनपालजी, बा० ज्योतिप्रसादजी आदिके अनेक व्याख्यान हुए थे ।

कोन्नूर-में मुनि शान्तिसारजीके दर्शनार्थ श्री मगनबहिन, पं० बंशीधरजी, सेठ जीवराज गौतम आदि पधरे थे । वहां तत्वचर्चाका आनंद अपूर्व था । कईयोंने व्रत नियम लिये, गोकार्कके एक जैनने व्र० दी'ता ली । फलटण, नीरा, लोनंद, सोलापुर, नातेपुतेसे भी बहुत माई पधरे थे ।

इस प्रकार 'वेहट, महेश्वर', राननांदगांव, सिराना, लखनऊ, होशंगाबाद, नागोर, कुंथर-गिरि, तीनारा, मळकापुर, मारोठ, पपोरा, झांसी आदिसे भी यह पर्व तानंद माननेके समाचार मिले हैं ।

आवश्यकता ।

सचित्र खास अंकके लिये-दिगंबरके सचित्र खास अंकके लिये हिन्दी, गुजराती, मराठी, अंग्रेजी, संस्कृत लेख व कविताएँ भेजने-वाले अपने २ लेखादि आठ दिनोंके भीतर २ भेज देंगे ।

संस्थाओंके अपकट चित्र व जेठपत्रा हो आनेवाले जैन बी'ोंके चित्र व परिचयकी भी हमें तुरंत ही आवश्यकता है ।

सचित्र खास अंक १०-१९ चित्रों सहित (१०० पृष्ठका) एक माहमें प्रकट होगा ।

मैनेजर, दिगंबर जैन पुस्तकालय-सुरत ।

धूम्रपान निषेध ।

(ले०-आर. टी. लाल जैन-फुलेरा)

प्रायः सभी जातिके मनुष्य किसी न किसी रूपमें धूम्रपान करते हैं । इस ही कारणसे हमारे भारतवासी दिन प्रतिदिन आलसी, पुरुषार्थ हीन एवं दरिद्री होते जा रहे हैं । आजकलके नव-युवकोंका पहिला शौक बीड़ी (चुरुट) व सिगरेट पीना ही है । बिना सिगरेट व बीड़ीके पाने तो वह अपनेको जेंटलमैन (सभ्य पुरुष) ही नहीं समझते । यह सब ही मानते हैं कि तम्बाकू, बीड़ी, एवं सिगरेट इत्यादि मादक पदार्थ शरीरको किसी न किसी रूपमें हानिकारक है ।

ग्रामीण मनुष्यों (देहातियों) में अधिकतर हुक्का पीनेका ही रिवाज (रस्म) है । यह प्रथा देहातियोंमें भी दिन प्रतिदिन ताकते पाती जा रही है । यहांके बच्चे व बूढ़े सब ही हुक्का पीते हैं । इसलिये देशांतों छोटे छोटे गांवोंमें इस प्रथाको रोकना अत्यावश्यक है ।

धूम्रपानसे विवेकबुद्धि नष्ट होती है । और एक तरहसे यह मद्यसे भी खराब है । क्योंकि इसका असर पड़ा हुआ मालूम नहीं होता । यह ऐसी छत है कि जिसके एक दफा भी लग गई, उस फलसे उसका छूटना ही दुःसाध्य होगया । इस दृष्टसे मनुष्यके पल्ले खर्चोंकी भी एक बड़ी मारी रकम बन जाती है । इससे श्वाभ खराब होजाता है । मुँहमें दुर्गंध आने लगती है, दांत मैले होजाते हैं । मन मलीन होजाता है । हृदयसे

दया उठ जाती है । यह एक बड़ी गंदी आदत है । महात्मा टॉल्स्टॉय "लोग नशा क्यों करते हैं" शीर्षक लेखमें लिखते हैं कि:-

"तम्बाकू पीनेवालोंका यही खयाल है कि इससे (तम्बाकूसे) चित्त प्रसन्न रहता है, दिमागको साफ करती है और यह शराबकी तरह विवेक बुद्धिको भी निकम्मी नहीं करती है । परन्तु तम्बाकू पीनेकी विशेष इच्छा जिस हालतमें होती है, उस हालतको जरा सावधानीसे देखिये, आपको विश्वास होगा कि शराबसे विवेकबुद्धि पर जो असर पहुंचता है वही असर तम्बाकूसे भी होता है । जब विवेक बुद्धि मारनेकी जरूरत पड़ती है, तब लोग जान बूझकर बेहोश होनेकी इस क्रियाको (तम्बाकूको) उपयोगमें लाते हैं । यदि तम्बाकू सिर्फ दिमाग साफ करती, या मन प्रसन्न करती तो मनुष्यको उसकी तलफ इनी न सताती । लोग यह न कहते कि "एक बार रोटी न मिले तो न सही, पर तम्बाकू बिना काम नहीं चल सकता" !

उस बाधर्चीने जिसने अपनी माळकिनका खून किया था अपने इनहारमें कहा था कि "जब मैं अपनी माळकिनके सोनेके कमरेमें जाकर गलेमें छुगा भोंक दिया तब वह जमीनपर लेट गई । और उसके गलेसे खूनकी धार बह चली, बस मेरी हिम्मत जाती रही और उस समय मेरे हाथों उसका तमाम न हो सका । तब मैं फौरन दूसरे कमरेमें गया और वहां बड़ी देर बैठ मैंने एक सिगरेट पीयी । सिगरेट पीकर वह उस शयनागारमें पहुंचा और उसने वह काम पूरा कर डाला ।

इस बातसे साफ जाहिर होता है कि उस मौकेपर जो तम्बाकू पीनेकी इच्छा उत्पन्न हुई थी, वह दिमाग साफ करने व आनंद पानेके लिये नहीं, किन्तु उस शक्तिको दवानेके लिये जो उस विचारे हुये कामको पूरा करनेसे उसे रोक रही थी ।

बालक कब तम्बाकू पीते हैं ? प्रायः तभी जब उनकी निर्दोष बाल्यारस्था समाप्त हो जाती है ।

यह कैसी बात है । मनुष्यमें जब कुछ नीतिमत्ता (ज्ञान) आती है तो वह तम्बाकू पीना छोड़ देता है । और बुरे फेलोंमें पड़ते ही वही फिर तम्बाकू पीने लगता है । प्रायः सब ही जुआरी तम्बाकू क्यों पीने लगते हैं ? नियमित जीवन बितानेवाली स्त्रियें तम्बाकू क्यों नहीं पीती ? क्यों वेश्यायें और पागल तम्बाकू पीते हैं ? आदत तो है ही, किन्तु इसका असली कारण विवेक बुद्धि मारनेकी इच्छा ही है । इसी उद्देशसे यह पीयी जाती है और पीनेपर उद्देश तुरन्त पूर्ण हो भी जाता है ।

प्रायः प्रत्येक तम्बाकू पीनेवाले मनुष्यकी हालत देखकर आप मालूम कर सकते हैं कि तम्बाकू विवेक-बुद्धिको कहां तक दबा सकता है । मनुष्य जबतक तम्बाकू नहीं पीता तबतक तो वह स्वयं भी समाजके आवश्यक नियमों का पालन करता है । और चाहता है कि दूसरे भी वैसा ही करें । परन्तु जब वह तम्बाकू पीने लगता है तब उन नियमोंको भूलकर उनके विरुद्ध काम करने लगता है । साधारण लिखे पढ़े लोग भी तम्बाकू पीना बुरा । त्याग्य और

अपने आनंदके लिये तम्बाकू पीकर दूसरेके स्वास्थ्य आराम और शान्तिमें विघ्न उत्पन्न करना मनुष्यत्वके विरुद्ध समझते हैं ।

आजकल भारतवर्षमें तम्बाकू, बीड़ी, एवं सिगरेटका प्रचार बहुत जोरशोरसे है । और दिन प्रतिदिन इनके प्रचारार्थ नये नये कारखाने खुलते दिखाई दे रहे हैं । और हमारे भारतवासी भी इनको अपनानेमें कुछ कसर नहीं रखते ।

अब वह समय नहीं रहा है कि हम इन मादक पदार्थों द्वारा हमारी विवेक बुद्धिको नष्ट कर अपने मनुष्यत्वको खोबें । तथा अपने अमूल्य द्रव्यको पानीकी तरह बहा दें । परन्तु हमको वह काम करना है कि जिस कामको महात्मा गांधीने पूरा करनेका प्रण किया है ।

प्यारे भारत रूपतो ! कुछ समयके लिये अपने मौज, शौक, एवं आरामको भूठ जाओ, और थोड़े समयके लिये महात्माजीके आदेशानुसार अपने सर्व गृह कार्य छोड़ देशसेवामें संलग्न होजाओ । यदि आपको किसी तरहकी तकलीफ एवं दुःख हो तो उसको सहनशीलतासे सहो । तथा कुछ समयके लिये महात्मा गांधीका साथ दे डालो ।

आजहीसे आप लोग धूम्रगान करना छोड़ दें । और इसमें जो द्रव्य खर्च होता है उसे देशसेवामें लगाना शुरू कर दें, और प्रण कर लें कि आजसे हम धूम्रगान कभी नहीं करेंगे । इसीसे देशोजति होनेकी आशा की जा सकती है । देखिये, कवि रूपचंदजीने अपनी सुन्दर कवितामें इसका कितना निषेध कि

॥ लावनी ॥

घर्म भूछ आचरण विगाड़ा, इसका हेतु नहीं रहा इष्टम् ।

विवेक जाता रहा हियेसे, सबकी झूठी पीये चिह्नम् ॥ १ ॥

प्रथम तम्बाकू महा अशुचि है, ग्लेछ इसको बनाते हैं ।

छूने योग्य नहीं बर कुलके, आने तोय लगाते हैं ॥

ठंडी चिह्नमें धूम योगतें, जीव असंख्य बताते हैं ।

पीते ही मर जाय सभी वह, जिन श्रुतीमें गाते हैं ॥

होती इसमें अपार हिंसा, जरा दया नहीं आती गिरम् ।

विवेक जाता रहा हियेसे, सबकी झूठी पीये चिह्नम् ॥ २ ॥

कौम रजीलोके साथ पीते हैं गई अबरु यह क्या बनी है ?

हया दूर कर घर्म छनाते, उन्हींमें जानेकी मत सनी है ॥

बह घर्म गांना पीये पिछायें, उसीने बुद्धि यह तेरी हनी है ।

स्नांस प्रगटकर नदन जलता, प्राण हरनेको यह हरफनी है ॥

छगाना दमका बहुत बुरा है, पीते तनमें पडे खिडम् ।

विवेक जाता रहा हियेसे, सबकी झूठी पीये चिह्नम् ॥ ३ ॥

थावर व्रस करि सहित मरा जठ, कुवास्का यह निषान हुक्का ।

सुतोय पड़ते सुजीव मरते, हैं पापका यह निषान हुक्का ॥

रोग भिन्न होजाय कहें नर, पीते हैं हम यह जान हुक्का ।

शुद्ध औषधि करो ग्रहण तुम, अशुचि जान करियो दूर हुक्का ॥

सीख सुगुरुकी यही रूपचन्द, त्यागो जल्द मत करो विलम् ।

विवेक जाता रहा हियेसे सबकी झूठी पीये चिह्नम् ॥ ४ ॥

आर देखिये:—

॥ कविता ॥

जहरकी सास दुष्ट दुलही हलाहलकी ।

बीछीकी बहिन पर पंचरूप सानी है ॥

नानी करियारेकी घतूरेकी ममानी, पीतियानी ।

बच्छनागकी जहानमें विराजी है ॥

कहे गंगादत वह बचावे धन्य प्राणी ।

ओ अफीमकी जिठानी बिष खोपरेकी आजी है ॥

माहुरकी मौसी महतारी सींधियाकी ।

यह तम्बाकू दई मारीको किने उपराजी है ।
 चिन्तको भ्रमाय देत, मनको लुभय छेत,
 गुण को न देखे कछु खाये क्या मलाई है ?
 दशन विनाश करे मुखमें दुर्गाव लहे,
 उष्णताकी बाधाने रक्तता सुखाई है ॥
 गर्दभके मुत्रवत् जामन लगायकर,
 कुषीकार वोय पुनि सब ही करित पाई है ॥
 घन्य है खवैयनको खाय जो तम्बाकूको,
 समां मांझ दूर होय पुनपुची लगाई है ॥
 और देखिये—पं० मृधरदासजीने इसका कैसे निषेध किया है—

॥ दोहा ॥

बंदो बीर जितेश पद, कहों धर्म जगसार ।
 बरते पंचम कालमें, जग जीवन हितकार ॥
 ताहिन त्यागे धूमसों, सारे निज उर जान ॥
 देखो चतुर विचारके, तिन सम कौन अघान ॥

॥ चोपाई (छन्द)

है जगमें पुरुषार्थ चार, तिनमें धर्म पदारथ सार ।
 जाके सधे होय सब सिद्धि, या बिन प्रगटे एक न रिद्धि ॥
 सो पुनि दयारूप बिन कहो, करुणा बिन जिन धर्म न लहो ।
 यामें छहों कायकी घत, छई है कहां दयाकी बात ॥
 सो सब सुनो सबे बिरतंत, सुनके त्याग करो मतिवंत ।
 हरित कायकी उत्पत्ति हेय, अग्नि संयोग भूमि गनि लेय ॥
 अग्नि नीर है याको साज, इन बिन सरे नहीं यह कान ।
 काढत धूम बदनते जान, होय समीर कायकी हानि ॥
 इह बिघ थावर दया न होय, असकी त्रास होय पुनि सोय ।
 कुंथु आदि जीव या मांहीं, खेंचत स्वांस सबै मर जांहीं ॥
 उपजे जीव गुडाखू बीच, डूयी है तहां त्रसनकी मीच ।
 हिंसा होय महा अव संच, ऐसे दया पले नहीं रंच ॥
 यही बात जाने सब कोय, जंह हिंसा तहां धरम न होय ।
 बहुरि धरम नाश मयो जहां, सकल पदारथ बिनसे तहां ॥
 तातें निध जान यह कर्म, पापमूल खोवे धन धर्म ।

यामें कोई न देखे स्वाद, प्रातः होत ही आवे याद ॥
 मग्य जीव सामायक करे, सब जीवन सों समता धरे ।
 यह जोरे सब याको साज, और सकल विधे घर काज ॥
 सेवे याही पुरुष उर अंध, यातें मुख आवे दुर्गंध ।
 उत्तम जीवनको नहीं काम, सिद्धगे हलकहोर उर स्याम ॥
 जाको कोई ना आदरे, सो सब ब्रतु यामें परे ।
 यातें सब पवित्रता जाय, परकी झूठ गहे मन लाय ॥
 यासों कलु पेट ना मंरे, हाथ जर्द मुख कडुको करे ।
 गिने न या कर रैन सवार, बुरो व्यसन है लेऊ विचार ॥

॥ दोहा ॥

स्वाद नहीं स्वार्थ नहीं, परमारथ नहीं होय ।
 क्यों झूठे जग झूठको, यही अचम्भो मोय ॥

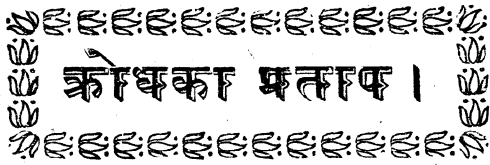
॥ चौपाई (छंद) ॥

साधर्मि जन बैठे जहां, शोभे नहीं पुरुष वह तहां ।
 जिनि हंसनकी गोट मंझार, काग न शोभा रहे अपार ॥
 यामें नफा नहीं तिष्ठ मान, प्रगट होत है सेठ समान ।
 यह विवेक बुद्धि हिरदे धरो, ऐसी मान भूल मत करो ॥
 इतनी निनतीपे हठ गहे, मोह उदय त्याग नहीं कहे ।
 तासों मेरी कलुयन साथ, छाठी लेय न मारो जाय ॥

॥ दोहा ॥

सरल चित्त सुन भेद यह, तजे आपसों आप ।
 हठ ग्राही हठ गहि रहें, जिनके पोता पाप ॥
 हठी पुरुष प्रति यह वचन, सर्व अकारथ जांहि ।
 ज्यों कपूरको मेलिये, कूकरके सुखमांहि ॥
 भूदरदास मनसों कही, यही यथार्थ बात ।
 सुहित जान हृदय धरो, ज्ञाप करो मत भ्रात ॥
 सबहीको हित सीख है, जाति भेद नहीं कोय ।
 अमृतपान जो कोई करे, ताहीको सुख होय ॥ इति ॥

पाठक ! यदि आप लोग इसको ध्यानपूर्वक पढ़के मनन करेंगे, तथा मनुष्य मात्रको इसका “धूम्रगानका” हानि लाभ बतलावेंगे तो मैं आशा करता हूं कि भारतवर्ष शीघ्र उन्नतिके शिखर पे जा विराजेगा । अंतमें श्री महावीरस्वामीसे प्रार्थना करता हूं कि हे भगवान् ! हमारे भारत सपूतोंको शीघ्र सुबुद्धि हो ।



क्रोधका प्रताप ।

(ले०-पं० चांदमल काला विशारद पचार)

क्रोधरूपी उग्र वैरी संयमभाव, सन्तोषभाव, निराकुलता नष्ट करनेमें अग्निके सदृश है । अर्थात् जिस तरह अग्नि अखिन्न वस्तुओंको एक क्षणमें लहस तहस कर डालती है, उसी तरह यह क्रोध भी लैंकड़ों व सहस्रों वर्षोंसे उपार्जित की हुई पुण्य सामग्रीको एक क्षणमें नष्ट कर देता है । द्वादश वर्ष किया हुआ दीपायन मुनिका घोर तप एक क्षणमें क्रोधके प्रतापसे बिलीन हो गया । सज्जनो ! चिरकालसे उत्पन्न हुआ प्रेम इसी क्रोधरूपी विशाचसे एक मिनिटमें नष्टत्वको प्राप्त हो जाता है । प्रिय वाचक वृन्द ! क्रोधी मनुष्यसे समस्त लोक बैर-विरोध करने लग जाते हैं । प्रगाढ़ प्रेम करनेवाला मित्र भी दुश्मनी करना प्रारम्भ कर देता है । सज्जन पुरुष मुँहसे भी क्रोधी मनुष्यसे भाषण नहीं करते हैं । क्रोधी मनुष्यमें हिताहित व पूज्यापूज्य बुद्धि नहीं रहती । स्त्री, पुत्र, पिता, माता, मित्र वगैरह प्रिय बन्धुओंको यह क्रोधरूपी राक्षस मनुष्यके हृदयमें प्रविष्ट होकर मरवा डालता है । इसी क्रोधके प्रतापसे यह मनुष्य भूमृत व मंदिरसे कूप व कूपिकाओंमें गिरकर आत्म-हत्या कर बैठता है । क्रोधकी वजहसे धर्म श्रुष्टी दुराचारी निर्दयी असत्यमाषी ईर्षी घृणी असंतुष्टी होजाता है । कहा है कि दोषं न तं नृपयो-रिपवोऽपि रुष्टाः कुर्वन्ति केसरि करींद्र महोरग वा । धर्म निहत्य भवकानन दावदहिं यं दोषमत्र

विदधाति नरस्य ऐषः । अर्थात् इस विशाल विश्वमंडलमें इस आत्माका जितना नुकसान क्रोध करता है, उतना न तो क्रोधी हुए राजा और शत्रु करते हैं । न हरि हस्ती और सर्पादिक ही कर सकते हैं क्योंकि ये तो अधिकसे अधिक यदि हानि कर सकते हैं तो एक मयमें केवल प्राणोंहीका घात कर सकते हैं पर यह क्रोध तो संसाररूपी काननको दग्ध करनेवाले धर्मका नाशकर जन्मनन्ममें अनेक तरहसे दुःखित करता है । तस्मात् प्रिय बन्धुभो ! ऐसे क्रोधको सर्वतया छोड़ देना प्रत्येक जीवका कर्तव्य है । क्योंकि जबतक हृदय पटलमें यह क्रोध विराजमान है तबतक चाहे व्रत, यम, नियम, जा अनशनादिक तप कितने ही क्यों न करो किंतु ये सब क्षमाके अभावमें निरर्थक हैं ।

प्रिय पाठकगण ! इस विशाल भूमण्डलमें क्रोधके सदृश कोई प्रबल रिपु नहीं है । क्योंकि देहको धारण करनेवाला शत्रु तो अधिकसे अधिक गाली देना, मारना, प्राणोंका घात कर सका है किंतु क्रोधरूपी शत्रु तो मित्रताका नाश कर देता है, दुर्बुद्धि उत्पन्न कर देता है, दुर्भाग्यको खींचकर पास ले आता है । प्राणोंसे प्यारी कीर्तिको नष्ट कर देना है । यद्यपि क्रोधका आधिपत्य प्रत्येक जीवके हृदयस्थानमें मौजूद है तथापि उसको परित्याग करके क्षमा रूपी ऐश्वर्यको प्राप्त करना मनुष्य मात्रका उत्कृष्ट कर्तव्य है । क्योंकि देश, काल और क्षेत्रमें सर्वथा हितकारी क्षमाको धारण करनेसे जो फल प्राप्त होता है वह जीवोंको तीर्थयात्रा, जिन विचामिषेक, जप, होम, दया, उपवास,



ध्यान, त्रु, अध्ययन, संयम, दान और पूजा करनेसे भी प्राप्त नहीं होता अतएव क्षमाको ग्रहण करना जीव मात्रका कर्तव्य है । मनुष्यका भूषण क्षमा ही है । क्षमावान् मर्त्यकी कीर्ति संपूर्ण पृथ्वीभंडलमें विस्तृत होजाती है । क्षमाधारी मनुष्यको प्रत्येक जीव प्रेमकी दृष्टिसे अवलोकन करते हैं । अतएव सज्जनों ! इस क्रोध रूपी उप वैरीको अपने हृदयपटलसे हटाकर समस्त धर्मोंमें श्रेष्ठ मोक्षमार्गमें प्रवृत्त करानेवाली क्षमाको चिन्तामणी रत्न समझकर ग्रहण करनेमें संकोच मत करो ।

श्री केशरीयाजी तीर्थनी आगाही.

(लेखक-नवनीतलाल चुनीटाल जरीवाला-मुंबई.)

घणा टुंक समय ऊपर श्री केशरीयाजी तीर्थनी यात्रा करवानो लखारने लाम मळ्यो हतो, अने त्यांना केटलाक दृश्यो तेमन स्थिति जोतां आ टुंक लखाण दिगम्बर जैन बंधुभोनी जाण मोटे लखवानी फरज लागी. श्री केशरीयाजीतुं तीर्थ दिगंबर जैन कोमनो मोटो भाग जाणतुं हशे के ए तीर्थ पोतानी उत्पत्तिथी दिगम्बर आम्नायतुं हतुं, अने ते स्थिति लांबा समय सुधी चालू रही.

आ दहेरासरनो वहीवट पूज्य भट्टारकजीना हाथमां हतो, तेओए एक समये त्यांयी विहार कर्यो अने ते वखते श्री मंदिरजीनो सघळो कारभार पोताना भंडारीजी के जेओ एक ब्रह्मण हता तेओने सोंप्यो हतो. आ देखरेख

बदल तेओने भंडारीजीए जे उज थाय तेमांथी अमुक टका आपवानुं नक्की कर्युं हतुं. भट्टारकजीने विहारमां लगमन सातेक वर्ष बीती गया, अने ते अरसामां एक बीजो बनाव बन्यो. जे गाम (धुळेव)मां आ तीर्थ छे, ते गाम उदेपुर राज्यना हाथ नीचेना एकरा राज्यना ताबामां हतुं, ते राजाने पोतानुं अमुक कार्य थाय एवी घणी उत्कंठा हती, अने आ मूर्ति उपर घणी आस्था हती, तेथी तेणे एवो निश्चय कर्यो के जो ते कार्य पोते इच्छा राखे छे ते प्रमाणे फळोभूत थाय तो आ दहेरासरजीने ते गाम के जे हदमां आ तीर्थ आवुं छे, अने तेनी आसपासनी हद के जे सर्वेनी आवक हनारोनी हती, ते भेट करवी. देव प्रावलयथी ते कार्य फळोभूत थयुं, अने पोताना निश्चय प्रमाणे ते गाम तथा ते तालुहानी सघळी उपन तथा हको श्री मंदिरजीने भेट कर्या. आथी भंडारीजीना हाथमां सघळो राजद्वारी सत्ता आवी. आ सत्ताए तेमने मदांय कीधा, अने भट्टारकजीनी सत्ता तदन उथकावी काढसानां तेणे पगनां लीधां. ए अरसामां भट्टारकजी पाछा पवार्या, भंडारीजी पासे सघळो हीताव मांग्यो. भंडारीजीए पुतातो खुशसो आप्यो नहिं. ए चर्चा लगमन वे वरव चाळी, कांई पण निश्चय थयो नहिं अने ए समय श्री भट्टारकजीए काळ कर्यो. त्यार बाद भंडारीजीनी सत्तामां कोई दखल नांखन रुं रह्युं नहिं, एटले दीवसे दिवसे वधु जुहमी थवा झाग्या. आपणा दि० माइओ ते जिल्लामां घणी साधारण हाऊतमांछे. अने आ प्रमाणे होवाथी तेमांना केटलाको आ भंडारीजीना राज्य बंधारणवां नोकरी हता,

तेमानो मोटो भाग खेतीवाडीने लगता राज्यना काममां रोकाया हता. तयार बाद एक वरसे मंडारीजीए एवो हुकम बहार पाड्यो के पर्युषण पर्वमां पण ते लोकोए बलद विगोरे लइ जइ च लु दीवसो माफक काम करवुं. लोकोए आ नहिं करवा मटे अरज करी अने वहुं के पर्युषण पर्व जेवा धार्मिक दिवसोमां अमो ते काम नहिं करीशुं. बीजी दरेक बाबतमां तमारो हुकम मानीये छीये, अने मानीशुं, पण आ बाबतमां तो धार्मिक बाध होवाथी हुकम नहिं पाळीशुं. मंडारीजीए जवाबमां जणाव्युं के जो तेपनो हुकम नहिं पाळनामां आवे तो जोरजुल्मथी पळवनामां आवशे. आ उपरथी त्यांना लोकोए संप करी गाम छोड्युं, अने पासे आवेला Political Agent पासे फरीयाद लई गया. पोलिटिकल एजेंट मंडारीजीने संदेशो कहेवडाव्यो के रैयतने राजी राखीने राज थई शकशे. रैयतना ऊार जुल्म वर्तावी राज्य नहिं कराय, पण सत्ताना बलथी मंडारीजीए ते संदेशानी कांई पण दरकार करी नहिं. आ ऊारथी पोलिटिकल एजेंट उदेपुर तार करी अतरेनी स्थिति जाहेर करी. अने साथे सलाह आपी के तुरतज तेनो कबजो लई लेवो. उदेपुर राज्ये तुरतज एक लइकर मोकली कबजो ते गामनो लेवडाव्यो. आ बनाव १९३२नी साल लइभाग थयो. अने तयारथी ते अत्यार सुधी आज राज्यनी हकुमत चाले छे. मंडारीजीने तेनी सत्ता बदल श्रीकैसरीयाजीना मंडारनी उपजमांथी सेंकडे तेनीस टकानी उपज वंशपरम्परा माटे करी आपी. राज्यनी सत्तामां मंदिर आप्युं, ते दिवसेन त्यांना असल मंडारपर त्रण तालां पड्यां—एकरा-

ज्युं, बीजुं मंडारीजीनुं अने श्रीजुं जैनोनुं अने एक सांकल त्यांना रक्षक मीलोनुं. आ मंडार अत्यार सुधी आज स्थितिमां छे. अने १९४० लगमग उदेपुरना दीवान साहेब आ मंडारनी तपास लेवा आव्या हता, पण श्रीजीनो हुकम नहिं होवाथी जो के तेमने मंडारना बारणां खोलाव्यां, पण अंदर जई शक्या नहिं. राज्ये थोडा वखत बाद एक कमीटी नीमी जे आ मंदिरजीनी व्यवस्था चलाववा लागी. आ व्यवस्था दरम्यान दरेक वरसे मंदिरमां कांई अने कांई फेरफार थतां रह्यां, जेवा जेवा मुनीमजी आव्या, तेवा तेवा फेरफार थतां रह्यां. वैष्णवो आव्या तेणे वैष्णवोनी शाख बांचवानी मंदिरजीनी वचमां बैठक तैयार करावी. अने त्यां श्रीमद् मागवत दररोज दश वाग्या पछी वंचाववाचुं चालुं कर्तुं. मंदारकजीनी गादी धीमे धीमे एक एक चीज ओछी करता कडी नांखी, अने अत्यारे आपणुं शाख बांचवाने जग्या कथां राखवी ते सवाल थई पडयो. श्वेतांबरी मुनीओ आव्या, तेमणे मगवानने आंगी वंगेरे चढाववानो रीवाज चालु कराव्यो, अने सघळो श्वेतांबरी रीतमातो चालु थई गई. फक्त एक चक्षु चढवावुंन बाकी राख्युं, ते पण ते दहेरासरना परताने लईने, नहिं तो ते चढाववानो प्रयास पण श्वेतांबरी समान तरफथी थई गयो, पण तेमां पाछा पड्या अने ते वात मुलुखी रही. आवी स्थिति जो वधु समय चालु रहे तो दिगंबरिओना सघळा बाकीना हेडा हको नाश पामे, अने छेवटे ज्यारे सघळा जागे तयारे शिखरजी अने बीजा तीर्थोमां थयुं, ते प्रमाणे लखो रुपिया खरची पोताना हकने माटे लढवुं पडे. दर वरसे



एक एक हक नबुद थतो जाय छे. गये वरसे मंदिरजीनी उतरनो ध्वजादंड फेरवानो हतो, ते श्वेताम्बरीओए चढाववानी तजवीज करी. एक संघ लगभग त्रणेक हजार मानसोनो ते समयपर आवी पुगयो, अने आ बधी गोठवण थई, पण दिगंबर जैन समाजना सद्वार्ये आपणा पुज्य क्षुल्लक श्री देवसागर त्यां हानर होवाथी तेमना प्रतापे ते ध्वजानुं रक्षण धयुं छे. ते ध्वजा उपर दिगंबर आश्रयनो लेख छे, अने ते आरणा मत प्रमाणे चढाववामां आवे छे. आवी रीते अनेक हको नाबुद थ।. मुख्य दहेगासरनी आसपासनी भवतीमां पण केटलीक प्रतिमाजीओना लेखो घसी कढ्या छे, वेष्टलाकने श्वेतांबरी लंगोटनुं चिन्ह करवामां पण बाकी नथी राख्युं. हखनार अत्यार सुधीमां चार पांच समय दर्शन करी आग्या छे, अने दरेक समय ऊपर कांई नवीनता मालूम पडती होवाथी अत्यंत खेद साथे ते जोई छेता, पण आ समये कांई पण आ कार्यमां स्तहार्थ बनी शके एवुं लगवाथी आ लेख हखयो छे.

हखनार हाल दर्शन करवा गया हता, ते समय त्यां देवसागर नामना एक क्षुल्लक श्री बिरानता हता. बात करतां मालूम पडयुं हतुं के तेमनी पासे असत्र भट्टारकजी धासेना वेष्टलाक लेखो तथा आ दहेगासर संवन्धी सघळी माहींति हाल मोजुद छे, अने तेमनो इरादो एवो हतो के दि० समान तरफथी कांईपण आ बातमां पणछां लेबाय तो तेमां जे मदद जोइये ते सघळी पूरी पाडवा तेओ तैयार रहेशे. तेओ टुंक सम-

यमां मुंवाई पवारनार छे. आ सघळा खुलाशाओ लई एक डेप्युटेशन आपणा अग्रगण्य नेताओनुं उदेपुर नरेश आगळ लई जवुं जोइए अने तेमने सघळी हकीकतथी वाकेफ करवा जोइये अने अरज करवी जोइयेके Managementमां आपणो मत रहे अने हालनी सघळो विगतनी नोंध लई आगळ उपर कांई पण फेरफार सर्वेनी संमति बगर थई न शके. जे थयुं होय ते तो थई गयुं, पण मविष्यमां कांई नवीन न बनवा पामे एवो बंदोबस्त तो खास करवोन जोइए. उदेपुर नरेश आपणी व्याजवी मांगणी ऊार ध्यान आप्या बगर रहेशन नहिं. आटलुं थवाथी मविष्यनी प्रजा मांटे आपणे निर्विघ्न मार्ग करी शकीशुं. आ कार्यमां कांईपण प्रमाद राखवामां आवे तो जहर तेमां कांई अनिश्चित कार्य बनवा चोक्स संभव छे. आ कार्य तीर्थक्षेत्र कमीटी तरफथी उगाडी हेवुं जोइये. आशा छे के आ नम्र अरजी जैन बंधुओना हृदयमां उतरो अने तेओ आ कार्यमां बनतो प्रयास करवा तत्पर थशे. अनीव इच्छा एन के जैन समाज हवे वधु झवडाना कारणो नहिं उभा करी, जैन कोमनुं श्रेय करशे. एन.

बिल्कुल नया ग्रन्थ ।

विद्यमान वीस तीर्थकरकी २० पूजाएँ

स्वर्गीय कविवर धानसिंहजी टोंक निवासीकृत यह पूजा अभी ही बड़े २ टाइमोंमें चिकने कागज पर छपाकर तैयार हुई है । पूजाके छंद बड़े ही मनोहर हैं । पृ. १८८ सजिद मूल्य सिर्फ १) अवश्य मंगा लीजिये ।

मैनेजर, दिगंबर जैन पुस्तकालय-सुरत

પ્રાતઃકર્મ વિચાર.

(લેખક-મોહનલાલ મથુરાદાસ, ઠાણીસા).

(ગયા અંકથી ચાલુ)

શુદ્ધિ લાગેલો મલ હાથવતી ઉતારવો નહિ. તેમજ કાષ્ઠપણુ જાતના ફળ કે કંદમૂળથી ઉતારવો નહિ. પરંતુ સુધા કાષ્ઠથી ઉતારવો. મળ ત્યાગ કરવા બેસતાં બોલવાનો મંત્ર—

ૐ હ્રીં અન્ન ક્ષેત્રપાલ ક્ષમસ્વ માં મનુજં જાનીહિ સ્થાના દસ્માપ્તયાહિ અહં પુરીષોત્સર્ગ કરોમીતિ સ્વાહા ॥

પૂર્વ કે ઉત્તર તરફ સુખ રાખી મળમૂત્રનો ત્યાગ કરવા બેસવું. અનગળ જળથી શુદ્ધ પ્રક્ષાલન કરવી નહિ.

જમણા હાથમાં પાણીનું વાસણ રાખી ડાબા હાથથી શુદ્ધાર ધેવું. હાથ ધોષ ફરી શુદ્ધાર ધેવું. પછી તે સ્થાન છોડી જળાશય કે ઘર તરફ પ્રયાણ કરવું.

શુદ્ધિ.

શુદ્ધિ બે પ્રકારની છે. બાહ્ય શુદ્ધિ અને અંતરંગ શુદ્ધિ. માટી અને પાણીના યોગથી જે શુદ્ધિ થાય છે તે બાહ્ય શુદ્ધિ. આત્માના પરિણામથી અને મંત્ર દ્વારા જે શુદ્ધિ થાય છે તે અંતરંગ શુદ્ધિ.

અપવિત્રઃ પવિત્રો વા સુસ્થિતો દુસ્થિતોઽપિ વા ।
દયાયેતંત્ર નમસ્કારં સર્વં પાપેઃ પ્રમુચ્યતે ॥
અપવિત્રઃ પવિત્રો વા સર્વાવસ્થાં ગતોઽપિ વા ।
યઃ સ્મરેત્પરમાત્માનં સ બાહ્યાન્વન્તરં શુચિઃ ॥

જે મંત્રથી સ્નાન કરી નમોકાર મંત્રનું ધ્યાન કરવું.

બાહ્ય શુદ્ધિ

જળાશયે અગર ઘેર માટીના સાત ગોળા બનાવવા એટલે કે સાત ભાગ બનાવવા. પછી એક હાથથી બીજે હાથ એમ માટીને ફેરવી હાથ ધોષ ફરી માટી લેવી, એવી રીતે ત્રણ ત્રણવાર ધોષ હાથ સાફ કરવા. જળાશય હોય તો કેડ સુધી પાણીમાં જઇ પગ ધોવા અને ઘેર હોય તો હાથણુ સુધી પગ ધોવા.

આભણને સફેદ, ક્ષત્રિયને લાલ, વૈશ્યને પીળી અને શુદ્રને કાળી માટી ટ્રેયસ્કર છે.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે નદી તીરની કે ખેડી સાફ કરેલી જીવ જંતુ સિવાયની માટી લેવી.

ઉપર લખેલા પ્રકારની માટી જે દેશમાં જે પાત્ર ન મળે ત્યાં તેણે ત્યાં મળે તેવી માટીથી શુદ્ધિ કરવી.

ગૃહસ્થ શ્રાવકોએ હંમેશાં અંતર્બાહર શુદ્ધિ કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કેમકે અંતર્બાહર શુદ્ધિ એજ ગૃહસ્થપણાનું સુખ્ય સાધન છે. તેમજ શુદ્ધતા અને સદાચાર સિવાયના મનુષ્યની સર્વે ધાર્મિક ક્રિયાઓ નિષ્ફળ જાય છે.

પગને નીચેથી ઉપરથી ને બાજુથી માટી લગાવી ધોવા ને તેટલા ફરેક વખત હાથ પણ ધોવા. ડાબો પગ પહેલો ને પછી જમણો પગ ધોવો.

પગ ધોવાનો મંત્ર.

ૐ નમોઽર્હતે મગવતે સુરેન્દ્રમુકુટરત્નપ્રમાપ્સાલિત-
પાદપદ્માય અહં મેવં શુદ્ધોદકેન પાદપ્રક્ષાલનં

કરોમિ સ્વાહા ॥

હાથ ધોવાનો મંત્ર

ૐ હ્રીં હ્રીં અમુ સુર અમુસુર મુકુક મવ
તથા હસ્તશુદ્ધિ કરોમિ સ્વાહા ॥

ઉપર પ્રમાણે વિધિ થઇ રહ્યા પછી, જે જળાશયે હાથ પગ ધોયા હોય તો ત્યાં નહીં તો ઘર આગળ શુદ્ધ અને ગાળેલું પાણી એક લોટામાં ભરી તે લોટો બાજુ મુકી ઉત્તર કે પૂર્વ તરફ

મુખ કરી દાતણ કરવા બેસવું. દાતણ નીચે ખતા વેલા પૈકીમાંથી લેવું, તે બાર આંગળ લાંબું ને ટચથી આંગળીના અથ ભાગ જેટલું જડું લેવું. બેસીને તરતજ બે વખત આચમન કરવું. ત્યાર બાદ દાતણ ચાવી દાંત જીભ સાફ કરવાં.

ઉત્તમ દાતણ.

ખદીર, કરંજ, કદંબ, ચિંચ, વેળું, લીમડો, અંધાડો, બેલ, કપાસ, આમળાં એ વૃક્ષનાં દાતણ ઉત્તમ સમજવાં. બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગીઆ-રસ ચૌદશ તેમજ રવીવાર, વ્યતિપાત, સંક્રાંતિ દિવસ અને પોતાના જન્મ દિવસે અને વ્રતના દિવસોએ લીલા દાતણથી દંત ધાવન કરવું નહિ.

મુખ ધોવાનો મંત્ર.

ૐ હ્રીં કર્વીં કર્વીં મુલ્લપ્રસાલનં કરોમિ સ્વાહા ।

ૐ પરમપવિત્રાય દન્તધાવનં કરોમિ સ્વાહા ॥

સુર્યોદય થયા પહેલાં દાતણ કરવું નહિ. જે માણસ સુર્યોદય થતાં પહેલાં દાતણ કરે છે, તે પાપી અને નિર્દય ગણાય છે. કાલસા, રેતી, બરમ, નખ, વીટ, ઢેકાળો, પત્થર વિગેરેથી દાંત ધસના નહિ. ત્રિ. અ. ૨ શ્લોક ૭૨

જે દિવસે લીડું દાતણ કરવાની નાં કહી હોય તે દિવસે બાર લોટા પાણીથી દાંત અને મુખ ધોવું. તેથી શુદ્ધ થાય છે.

ત્રિ. અ. ૨ શ્લોક ૭૪

દાતણ કરતી વખતે આંખો, નાક, કાન, નખ અને ખભો તથા કેડનો ભાગ પાણીથી સાફ કરવો.

જળાશયમાં થુંકવું નહિ તેમ મુખ પણ ધોવું નહિ. પરંતુ આપણે મુખ ધોએલું પાણી ફરીથી જળાશયમાં આવે નહિ, એવી રીતે લોટો ભરી જમ દૂર મુખ ધોવું. દાતણ કર્યા પછી રત્નત્રય મંત્રથી ત્રણ આચમન કરવાં.

સ્નાન વિધિ.

સ્નાન કરવાનો ઉદ્દેશ્ય વેદક રીતે શરીર સ્વચ્છ બતાવવાનો છે. ત્યારે ધાર્મિક રીતે શરીર શુદ્ધ કરી તેના દ્વારા મન પણ નિર્મળ કરાવવાનો છે. મનુષ્ય માત્રે હમેશાં એક વખત ગરમ જળથી

સ્નાન કરવું એમ વેદકશાસ્ત્ર ખતાવે છે. આપણા શાસ્ત્રમાં પણ હમેશ પ્રાતઃકાળે સ્નાન કર્યા પછીજ દેવપૂજા, દાન, દત્યાદિ કરવાનું જણાવ્યું છે.

શરીર પર બીજા મનુષ્ય પાસે યા ગૃહિણી પાસે શુદ્ધ તેલ યા કાપરાતું તેલ ચોળાવવું. અને ત્યાર બાદ સ્નાન કરવું. તેલ બીજાની પાસે ચો-ળાવના ત્રિવર્ણચારમાં જણાવે છે કે—

પાત્રદાનં સ્વહસ્તેન પાહસ્તેન મર્દનમ્ ।

તિલકં ગુરુહસ્તેન માતૃહસ્તેન મોજનમ્ ॥

અર્થ—સત્પાત્રને દાન પોતાને હાથે કરવું, શરીરે તેલ ચોળવું તે બીજા પાસે ચોળાવવું. અને ગુરુ પાસે તિલક કરાવવું. તેવીજ રીતે ભોજન માતાના હાથનું જમવું શ્રેષ્ઠ બતાવ્યું છે.

આઠમ, ચૌદશ, પાંચમ, રવીવાર અને વ્રતોના દિવસો ઉપરાંત જે દિવસે અલ્પઅર્થ પાળવાનું હોય તે દિવસે તેલ ચોળી સ્નાન કરવું નહિ. તેવીજ રીતે સ્નાન કરવાનો બીજો પ્રકાર બતાવ્યો છે કે— સોમવારે તેલ ચોળી સ્નાન કરવાથી સત્કીર્તિ વધે છે. મંગળવારે “ “ જલ્દી મૃત્યુ પામે છે. બુધવારે “ “ સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થાય. ગુરુવારે તેલ ચોળી સ્નાન કરવાથી આયુષ્ય વધે છે. શુક્રવારે “ “ દ્રવ્યનો નાશ થાય છે. શનીવારે “ “ આયુષ્ય વધે છે.

પરંતુ વિવાહે, દ્રવ્ય મળે ત્યારે, સુવંક ઉતારવું, હોય ત્યારે, મિત્રતું ગર્થ સિદ્ધ થાય ત્યારે ગમે તેવારે સ્નાન કરવાથી દોષ લાગતો નથી. તેલ ચોળ્યા પછી જીવ જંતુ સિવાયની શુદ્ધ જગ્યાએ શ્રાવકે પ્રાસુક જળથી સ્નાન કરવું.

સ્નાન કરવા ચોળ પાણી.

જે પાણી પર્વત ઉપરથી પડતું હોય, સૂર્યના તાપથી તપેલું હોય, પથુના પત્રથી ડોળાતું હોય તેમજ નદીનું વહેતું પાણી પ્રાસુક માનેલું છે. તેવીજ રીતે રેતીના ચંત્રમાં નાંખેલું, જેમાં ગંધ-કતી વાસ હોય તે પાણી પ્રાસુક માનેલું છે. પણ ફક્ત સ્નાન કરવા પુરતુંજ, પીવા માટે નહિ.

જે દિવસ સતત સાત દિવસ સુધી સ્નાન કરતો નથી તે શુદ્રપણને પામે છે. માટે હમેશાં

સ્નાન કરવું જોઈએ. કદાચ દૈવવશાત્ સ્નાનરૂપે ન બને તો પણ આકીના દિવસોએ તો અવશ્ય કરવું.

આ દેહ અનેક પ્રકારના મળથી બનેલો છે. તેમજ તેમાંથી હમેશાં મળ વહેતોજ રહે છે. તેથી તે પ્રાતઃકાલે સ્નાન કરવાથીજ શુદ્ધ બને છે. જે મનુષ્ય પ્રાતઃકાલે સ્નાન કરવાને અશ્વમર્થ હોય તેણે મધ્યાહ્ન કાલે સ્નાન કરવું.

સ્નાન કરવાતું પાણી પોતે અગર પોતાની પત્નિ, શિષ્ય કે પુત્રે આણેલું હોવું જોઈએ.

નીચ અથવા હલકી જતના મનુષ્ય પાસેથી પાણી લઈ નહાવું નહિ. તેમજ એક હાથે નહાવું નહિ.

બન્ને હાથ મેળવી ચોટલીને ગાંઠ વાળી નમો-કાર મંત્રનું ધ્યાન કરી એ આચમન કરી પછી સ્નાન કરવું.

(સ્નાનની વધારે વીધી ફરી બીજી વખત લખીશ, કેમકે તે હાલની રીતિ વિરુદ્ધ અને બહુજ લખાણવાળી હોવાથી તેને માટે ખાસ પુસ્તક લખવા વિચાર છે.)

ઘેર સ્નાન કરવાનું હોય ત્યારે ઘર તરફ ખેસી સ્નાન કરવું. બીજી જગ્યાએ સ્નાન કરવાનું હોય ત્યારે સૂર્ય તરફ ખેસી સ્નાન કરવું, રાત્રે સ્નાન કરવાનું હોય ત્યારે પૂર્વ કે ઉત્તર તરફ ખેસી સ્નાન કરવું. સાંધ્યા અને પૂજા કરતા પહેલાં સ્નાન અવશ્ય કરવું જોઈએ. તેમજ સંક્રાંતિ ગૃહણ હોય ત્યારે, ઉલટી થઈ હોય, ત્યારે મૈથુન કર્યા પછી, માંસનો સ્પર્શ થયો હોય ત્યારે, સુતક સમાપ્તિ વખતે, રોગ ગણ પછી સ્મશાનમાં જઈ આવ્યા પછી ખોટું સ્વપ્ન આવે તો, કોઈ મુનિ મરણ પામે ત્યારે અવશ્ય સ્નાન કરવું જોઈએ.

જીભ અને દાંત સારી રીતે ધસવાનો મહા-વરો રાખવો જોઈએ. સ્નાન થઈ રહ્યા પછીજ સાંધ્યા પૂજા જપ તપ કરવાં નહિ.

ઉપર પ્રમાણે સ્નાન કરવાથીજ ગૃહસ્થ આવ-કની અંતર બાહર શુદ્ધિ થાય છે.

સ્નાન કર્યા પછી હવાલથી શરીર સાફ કરી પહેરવાના વસ્ત્રને પહેરવું. શરીર લુછેલા લુગડાને

પહેરવું નહિ તેમજ વસ્ત્ર પહેર્યા પછી અંગ લુછવું નહિ.

સ્નાન થઈ રહ્યા બાદ વસ્ત્ર પહેર્યા પછી જો માથું બીતું રહી ગયું હોય તે પાણી શરીરપર પડે તો તે સ્નાન નિષ્ફળ જાય છે, ને ફરી સ્નાન કરવું પડે છે માટે માથું પણ પહેલાં લુછી નાખવું જોઈએ. હવે કેટલાક બહુઓ નાહીને પહેરવાનું વસ્ત્ર અડધું પહેર્યું ના પહેર્યું કરી મંદિર તરફ દર્શનાર્થે દોડે છે, તેમને સમજાવવાની ખાતર અત્રે શાસ્ત્રમાં યતાવેલા નગ્નત્વં વર્ણન કર્યું છે. તો તેવા બાધઓ કોષે ભરાશે નહિ. એમ આશા છે.

નગ્નત્વં વર્ણન.

અપવિત્ર વસ્ત્ર પહેરનારા, અર્ધું વસ્ત્ર પહેરનારા મેલું વસ્ત્ર પહેરનારા, લંગોટી પહેરનારા, ભગવાં પહેરનારા, ખેસ અગર અંગરખું ન પહેરનારા એ તમામ નમ્રજ ગણાય છે.

કાળું વસ્ત્ર અને લાલ વસ્ત્ર કદાપિ પહેરવું નહિ, પરંતુ સ્ત્રીની શય્યા પર તે વસ્ત્રોનો દોષ નથી.

કાળું અને લાલ વસ્ત્રને શ્રાવક જો પોતાને શરીરે ધારણ કરે તો તે નરકમાં બહુજ પીડા પામે છે.

પરંતુ રેશમી વસ્ત્ર અને રૂઝામાં કાળાપણાનો દોષ રહેતો નથી. સ્ત્રીઓને પહેરવાનાં વસ્ત્ર પુર-ષોએ પહેરવાં નહિ. તેમજ—

પરાંજ પર વસ્ત્રં ચ પર શય્યા પર સ્ત્રિયઃ ।

પરત્વ ચ ગૃહે વાસઃ શક્રત્પાપિ શ્રિયં હરેત્ ॥

અ. ૩ શ્લોક ૩૦.

બીજાનું એટું અન્ન ખાવું, પારકું વસ્ત્ર પહેરવું, પારકી શય્યા પર સુવું, અને પારકી સ્ત્રીનો સમા-ગમ કરવો, એનાથી ઇંદ્રની સંપત્તિનો નાશ થાય છે, તો મનુષ્યની તો વાતજ શી ?

સ્નાન કર્યા પછી પહેરેલે બીને લુગડે શરીર લુછવું નહિ, નહિ તો તે સ્નાન નિષ્ફળ જાય છે.

એક વસ્ત્રથી ભોજન કરવું નહિ, દેવપૂજા કરી નહિ, દાન કરવું નહિ. જપ હોમ કરવું નહિ તેમજ એક ઘોતીયું ફાડી એ બનાવેલાં યા ફાડી

ફરીથી જોડેલા ધોતીયાને પહેરીને ક્રિયા કરીએ તે નિષ્ફળ જાય છે.

પહેરવાનું ને ઝોડવાનું એ બન્ને વસ્ત્રના ચારે છેડા સાચુત હોવા જોઈએ. ફાટેલાથી ધર્મિક કાર્ય થઈ શકે નહિ.

વાલ્લભાથી તૈયાર કરેલું એટલે કે ઉનનું વસ્ત્ર કે ચામડાનું વસ્ત્ર મુદ્દલ પહેરવું નહિ,

એવી રીતે શુદ્ધ વસ્ત્ર ધહેરા ખેસ ઝોઢી પછીજ સર્વે ધર્મિક કે વ્યવહારિક ક્રિયાઓ કરવી.

ઉપર જે આચાર બતાવ્યો છે તે ધનવાનોને માટે બતાવ્યો છે, જે નિરપૃક અને ગરીબ હોય તેમણે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે કરવો. જેને બીજું વસ્ત્ર ન પળે તેણે એક વસ્ત્રથી પણ ચત્રાવવું.

ત્રિ. અ. ૩ શ્લોક ૫૦

ત્યારે સ્નાન કરવાને મનુષ્ય અશક્ત હોય ત્યારે બીના લુગડાથી માથાથી પગ સુધી શરીર લુછી નાખવું, જેથી તે સ્નાન કર્યા બરાબર ગણાશે. પાણી એ સ્વભાવથીજ શુદ્ધ છે, તેમાં પણ જ્યારે તેને અગ્નિથી તપાવીએ ત્યારે તે વધારે શુદ્ધ બને છે. માટે પંડિત લોક ઉના પાણીથી સ્નાન કરવું શ્રેષ્ઠ માને છે.

ઉના પાણીમાં ઠંડું પાણી નાખવું નહિ તેમજ ઠંડા પાણીમાં ઉનું પાણી નાખવું નહિ, કેમકે તેવી રીતે મેળવવાથી જૈન દર્શનને બાધ આવે છે. વસ્ત્રને જળથી પવિત્ર કરવાનો મંત્ર.

ૐ હ્રીં ક્વૌં ફૌં અર્હં હં સઃ પરમપાવનાય વસ્ત્ર-પાવનં કરોમિ સ્વાહા ॥

એ મંત્રથી સ્નાન થઈ રહ્યા પછી વસ્ત્રને પવિત્ર કરવું.

વસ્ત્ર પહેરવાનો મંત્ર—

ૐ શ્વેતવર્ણે સર્વોદ્ગ્રવહારિણિ સર્વમહાજન મનોરક્ષને પરિવાનોત્તરીયચારિણિ હં સં વં મં હં સં તં પરિવાનોત્તરીયં ધારયમિ સ્વાહા ॥

એ મંત્રથી પવિત્ર કરેલું વસ્ત્ર પહેરવું અને એક ઝોડવું, ત્યાર બાદ સંધ્યા ગૃહમાં પ્રવેશ કરશો ?

સ્નાન કર્યા પછી યા સ્નાન ન કર્યું હોય તો પણ આચમન તો અવશ્ય કરવું. કેમકે આચમન કરવાથીજ શુદ્ધ થવાય છે.

એક આચમનમાં એ હાથ, મસ્તક, નાભિ, મુખ, નાક, આંખ, ખભો, એ બારે અંગો એ સ્પર્શ થવો જોઈએ.

આચમન મંત્ર.

ૐ હ્રીં ફૌં ક્વૌં ફૌં વં મં હં સં તં પં દ્રાં દ્રીં હં સઃ સ્વાહા ॥

એ મંત્રથી આચમન ત્રણ વખત કરવું. તેના દરેક વખતે મંત્ર ફરી ફરી બોલવો.

આચમન કરી નમોઠાર મંત્રના એકસો આઠ જપ કરવા. તે સંધ્યા કરવાનો રિવાજ હજી આપણા ગુજરાતમાં પડેલો નથી તેમ પૂર્વથી છે નહિ, તેથી લખી નથી. વળી હાલ જે પાંડ પ્રચલિત છે, તેને રીતસર ગોઠવવાનો છે, જેથી તેને હવે પછી ગોઠવી બહાર પાડીશ.

ધેર જપ કરવાથી જે ડગ મળે છે તેથી સો સો ધણું ડગ વનમાં જપ કરવાથી મળે છે. અને પવિત્ર બગીચામાં કે અણુમાં જપ કરવાથી હજારધણું ફળ મળે છે. અને પરિતપર દશ હજાર ધણું ડગ મળે છે. નદી પર જપ કરવાથી લાખ-ધણું ફળ મળે છે. અને દેવાલયમાં જપ કરવાથી કરોડ ધણું ડગ મળે છે. અને શ્રી જીનેન્દ્રના સમીપમાં જપ કરવાથી અનંત ધણું ફળ મળે છે.

ત્રિ. અ. ૩ શ્લોક ૨૩-૨૪

દેશનો નાશ, રાજ્યનો કાપ, શરીરે રોગની પીડા એ કારણોથી જે સંધ્યાદિ કર્મ બંધ રહે તો તેનો દોષ લાગતો નથી.

ત્રિ. અ. ૩ શ્લોક ૪૩

દેવ, અગ્નિ, બ્રહ્મણ, વિદ્યા એના સંબંધને લઈ જે સંધ્યાદિ કાર્ય અટકી પડે તો દોષ લાગતો નથી.

ત્રિ. અ. ૩ શ્લોક ૪૪

ઉપર પ્રમાણે ક્રિયા કરી વ્યવસાયમાં પ્રવૃત્ત થવું. બોજન વિધિ અને શ્રાવકનો આચાર તેમજ મધ્યાહન અને સાયંકાલનો વિચાર હવે પછી લખીશ.

જે બંધુઓને ગુજરાતી સામાયક પાઠ શુદ્ધ-
હરિગીત છંદમાં તેમજ આયોચના પાઠ ગુજરાતી
રાગમાં અને સંસ્કૃત સામાયક પાઠ ગુજરાતી
રાગમાં જોડતું હોય તેમણે નિચેને સ્થળે નામ
નોંધવવા વિનંતી છે કે જેથી બહાર પડ્યે મોકલી
શકાય. બાકીઓ ? ક્રિયાથીજ કર્મ બંધાય છે, તે
કર્મથીજ પર્યાય બંધાય છે, માટે દરેક જણનું
કર્તવ્ય છે કે શુદ્ધ પર્યાય પ્રાપ્ત કરવા શુદ્ધ કર્મ
કરવાં અને સદાચારમય જીવન ગુજારવું. જૈનોએ
શ્રેષ્ઠતાક સદાચારથીજ. મેળવી હતી. અને હાલ
તેની જે કંઈ ઝંખી દેખાય છે, તે પણ એ સદા
ચારના રસ્તા વડેજ, માટે દરેક જૈનનું કર્તવ્ય
છે કે શાસ્ત્રાનુસાર ક્રિયામાં પ્રવર્ત થવું. હાલ કેટ-
લાક બાકીઓ નથી કરતા સધ્યા કે નથી જતા
પ્રભુ દર્શનાર્થ. તેમને મારી કરગરીને વિનંતી છે
કે તેમણે હમેશ પરમાત્માના પવિત્ર મંત્રનો જપ
કરવો ને દિવસો ન્યાયયુક્ત વ્યવસાય વડે વિતા-
ડવા અને મહાવીર સ્વામીના સાચા સેવક બની
રહેવું. ચારે બાજુથી ઉછરી રહેતા સ્વદેશના
જમાનામાં આપણું પણ કર્તવ્ય છે કે આપણે
શુદ્ધ હાથ કંતામણી-વણાટનાં વસ્ત્રોનો ઉપયોગ
કરવો. આપણા મહાવીર સ્વામીને પણ હાથની
કળાજ પ્રિય હતી, જેથી મંદિરના ચંદરવા અને
શાસ્ત્રજીનાં બાંધણામાં પણ આદી વાપરવું ચુકવું
નહિ.

પરદેશી માલ હાડકાં ઇત્યાદિ અપવિત્ર વસ્તુની
કાંજી અને છે, જેથી આવકે તેને પહેરવો તો
શું, પણ સ્પર્શ પણ નહિ કરવો જોઈએ ? તો
મંદિરોમાં તો વપરાયજ કેમ ? વળી હાલ વધતા
જતા કેશરના અથાગ ભાવને લઈ કેટલાક દુષ્ટ
વેપારીઓ બનાવટી કેશરનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યા
છે, જેમાં લોહીમાંસાદિ મિશ્ર હોય છે. માટે જૈનોનું
કર્તવ્ય છે કે ક્યાં તો કેશરનો ત્યાગ કરવો અથવા
સુરત થી પવિત્ર કાશ્મીરી કેસર મંગાવી વાપરવું.

કપટ યુક્ત વ્યાપારના આ જમાનામાં જૈનોએ
જીજીવીને ચાલવાનું છે. બહારની બીજી કોમોની
જેમ જૈનોએ પ્રથમજ પરદેશી કાપડ નહિ પહેર-

વાની પ્રતિજ્ઞા લઈ પછીજ આર વનમાંનું અહિંસા
વ્રત લેવાનું છે.

સેવા, અહિંસા અને સ્વદેશી વસ્ત્રોનો ઉપયોગ
એ પણ સદાચારનાંજ અંગ ગણાય છે માટે સત્ક-
ર્મનો ઉદય કરવા મનુષ્યની સેવા, સ્વદેશી તરફ
પ્રેમ અને અહિંસા મય જીવન અવસ્ય કરવું
જોઈએ. આ બાબતપર વધારે લખવા વિચાર છે,
જેથી હાલ તો આટલેથીજ બંધ કરું છું. ઓ
શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

લખનાર હું છું આપ સર્વેને સદાચારમય
જીવનથી ઉન્નતિને ઉચ્ચ સ્થળે જોવાને ઉત્સુક—

મોહનલાલ મથુરાદાસ શાહ-કાશીસા.

ગજલ ।

ક્યા કહેં કિસસે કહેં, મુનતે નહીં ફરિયાદ મી ।
સજત મુરિકલ હૈ, મહરવાં, હોગણ જહાદ મી ॥૧॥
એ કૌમકે પંચો તુમ્હે મી, મૌત આયેગી કમી ।
યા મુલા દી હૈ કહીં, ઉસને તુમ્હારી યાદ મી ॥૨॥
ઇસ કદરસે જુલ્મ વસ્યા, કર રહે હૈ પીર મદં ।
રોકતા કોઈ નહીં હૈ, યે બુરી બુનિયાદ મી ॥૩॥
બાંધતે હૈ ઝંડકી ગરદનમેં, વકરી હાય હાય ।
હો રહે હૈ ઇસ તરહ ઘર સૈકડો બરબાદ મી ॥૪॥
હોગા નહીં કુછ હકમેં, અચ્છા, બાલદેનો દેખના ।
વેચકર હમકો અગર દિલકર રહે હૌ શાદ મી ॥૫॥
કૌનસા વો ધર્મ હૈ ? વો શાહ હૈ જિસમેં લિખા ।
બ્યાહ દો વૂઢોંકો વોહૈ કૌનસા ઉસ્તાદ મી ॥૬॥
ચંદ રોજા હૈ અમીરી, એ અમીરો ! યે ગહર ।
કર રહે હો રસ્મ આગેકો બુરી રૈજાદ મી ॥૭॥
એ દલાલો ! ક્યા દલાલીકો હમી વાકી રહે ?
તાન રૌશન હોગયા, છોડી નહીં ઔલાદ મી ॥૮॥
હોગા અગર 'પન્ના' હમારી આહમેં કુછ મી અસર ।
મોમ દિલ હો જાયેંગે, જો મિસ્લ હૈ ફૌઝાદ મી ॥૯॥

પન્નાલાલ જૈન, ફુલેરા ।

બુર્કીંગ ક્લાર્ક ।

विना अंगके अंगी कैसे ।

समाजकी आधुनिक परिस्थिती पर जब हम नजर डालते हैं, तब इस बातका अनुभव स्वतः होने लगता है कि इसका उत्थान कैसे हो ।

मानव हृदय जिसमें धर्म प्रेम एवं समाजोन्नतिके भाव न हो, उसे पाषाण कहकर हम दूर हो जाते हैं तथा खाली गर्जन मात्रसे अभिप्राय रखकर जात्युन्नतिके बाजे बजाकर हम अपनेको कृतकृत्य समझने लगते हैं । लेकिन क्या हम सदैव समाजके उत्थत्यमिलिषी रहते हैं ।

समाजकी दशा कैसी हो रही है, विधवाओंकी संख्या और विधवा होनेके प्रबल कारण कौन कौन हैं इसका विचार कर कौन कमर कस दूर करनेको तैयार है ।

हां विवाह धार्मिक होनेसे विधवा विवाह पाप है ऐसा हम कहते अवश्य हैं । लेकिन विधवाओंका जीवन जिन कारणोंसे पवित्र बने ऐसे साधन कौन कौन वहांपर हैं । जिस स्थान पर जो कुछ है भी वे बहुत ही कम हैं ।

धनिक अज्ञ बहुत कुछ समाज क्या क्या नहीं अन्याय कर बैठता है और निर्धन समाज फिर भी उनकी तारीफोंका ढेर लगा देती है उनकी हां में हां मिला कर कौन नहीं अपनेको धन्य समझता, किन्तु क्या गरीब भाई वृद्धका कमी विवाह देखा सुना है । गरीबोंके हृष्ट पुष्ट कुंवर करे रह जाते हैं और धनिक विशालांग भी क्यों न हों ता से १ दिनमें विवाह कर लेते हैं किसने कब इन बातों (करणों) पर विचार किया है ।

अन्याय अत्याचारोंका सुत्रपात कहाँसे शुरू

होता है। आधुनिक बिद्वत्समाजने क्या कम काम किया है फिर भी उसका सम्मान वरदेवदास आदि विद्वानोंकासा न होकर तिरस्कारयुक्त क्यों हो रहा है ।

जाति पौछ और मंदिर आदिके सामान रुपये, आदिके हड़पनेसे मुकद्दमे चर रहे हैं सो क्यों ? यह आपसमें द्वेषाग्निका कारण क्या ? एवं समाज के रुपयेका उपयोग जैसे अपने १ पैसेके देनेसे दुःख होता है वैसा क्यों नहीं हम करते हैं। हम देखते नहां ५०) रुपयेसे काम चलासकता वहां २००) तक खर्च करदिये जाते हैं। समाजमें मैत्रीभाव वास्तव्य मात्र क्यों नहीं ? आपसमें विरोध एकको देखकर एक क्यों जलते हैं। धर्मसे चिगतेको स्थितिकरण और दोष देखकर उपगूढ़न कौन पाछते हैं? हम यह अच्छी तरह जान चुके कि जब हमारा कारण कड़ाप ही बिगड़ रहा है फिर हम कैसे अपना व समाज जो हमारे आश्रित है उद्धार कर सकते हैं । अतः यह कहना पड़ता है कि विना अंगोंके क्या अंगी कभी हो सकता है ?

सुमतिचन्द्र जैन, उपदेशक महासभा ।

नये २ ग्रंथ मगाइये ।

प्राचीन जैन इतिहास प्रथम भाग ।।।)

जैन बालबोधक चौथा भाग—इसमें ६७ विषय हैं । पृ० ३७२ होनेपर भी मू० सिर्फ १८) है । पाठशाळा व स्वाध्यायोपयोगी है ।

आत्मसिद्धि—अंग्रेजी, संस्कृत, गुजराती ।।।)
जिनेंद्रभजनभंडार (७९ मनन) ।-

मैनेजर—दि० जैन पुस्तकालय—सुरत ।

लाख (लाह)की उत्पत्तिमें घोर हिंसा ।

बैरके दखत पर कार्तिक महानेमें बीन लगा-
या जाता है बैरकी डालीपर बहुतसे जीव रहते
हैं उस डालीको १ हाथ प्रमाण काटकर एक २
दखतपर १९-२० बीसर टुकड़े रखते हैं उस
टुकड़ेपरसे जीव बैरके दखत पर चढ़ जाते हैं व
कच्ची डालीका रस पीते हैं, जन्मते, मरते हैं, पर
कर उस डालीपर चिस्ट जाते हैं इस तरह छ
महीनातक जन्मते मरते हैं । एक १ दखतपरसे
॥५॥ आधमन पचीस सेर ॥१॥ लाहा उतरती है
फिर इसी तरह ऊपर छिले अनुसार वैशाख मही-
नेमें फिर बीन बोया जाता है, यह लाख सूखा-
मांस है । यह जीव बहुत सूक्ष्म होते हैं १ तोला
लाहमें असंख्य जीवोंका मांस (कलेर) समझना
चाहिये । जिस वक्त लाख डालीपरसे छुड़ाई जाती
हैतो छुड़ानेवालोंके हाथ रक्तसे लाल होजाते हैं।
लेकिन लाखकी उत्पत्ति बंगाल आशामके हमारे
माड़वाड़ी जैनभाईयोंने बहुत जोरसे कर रखा है।
बहुतोंने त्याग दिया है बंगाल, आसाममें आकर
यहांपर ऐसी प्रथा देखकर हमारा हृदय बहुत
कंशयमान होता है । इसमें हमारा अपनी माता
मगनियों बाईयोंसे नम्र निवेदन है कि इसके चूड़ेका
पहराव अवश्य करके शीघ्र त्याग देना चाहिये ।
मैं बहुत दुखके साथ लिखता हूं कि हमारे
बंगाल, आशामके जैनीभाई लाखका व्यवसाय
विशेषकर करते हैं । व अपनी २ जमीनोंमें बैरके
दखत हैं। लाखका भाव ६०) ७०) रुपिया मन
विकता है इससे यह भाई लोभके वशीभूत होकर

घोर हिंसाके कार्य करते हैं उन भ्राताओंसे
हमारा नम्र निवेदन है कि घृणित कार्यको
थोड़ेसे स्वार्थके लिये त्याग दीजिये ।

सोनपाल, उपदेशक ।

नोट-हिंसाकारी लाखकी चूड़ियोंका रिवाज
बंद होना चाहिये तथा दयावान श्रावकोंको इस
हिंसाकारी व्यापारसे घन न पैदा करना चाहिये ।

ग्रन्थ मंगानेका सुभीता

यदि आपको किसी भी जैन ग्रन्थकी
आवश्यकता हो तो सूरतके “दिगंबर
जैन पुस्तकालय”से ही मगाइये क्योंकि
यहां सभी जैन पुस्तकालयोंमें मित्रनेवाली पुस्तकें
मिलती हैं व कपसेक्रम पांच रुपयेकी पुस्तकें मंगा-
नेसे फी रुपया एक आना “कमीशन” भी
दिया जाता है । इस पुस्तकालयका विस्तृत नवीन
सूचीपत्र छप रहा है जो आगामी अंकके साथ
बांटा जायगा ।

सोलहकारण धर्म ।

अभी ही नवीन छानकर दूसरीवार तय्यार हुआ
है । इसवार इसमें सोलहकारणत्रय कथा व सोलह
भावनाओंके सोलह सबैये भी बढ़ा दिये गये हैं। व
कुछ बढ़ाया घटाया भी गया है । की० ॥)

नित्यपूजा सार्थ

इसमें नित्य पूजा हिंदी भाषामें अनुवाद सहित
भी ही नवीन प्रकट हुई है । पृ. १२८ व
मु० आठ आने ।

जैन नित्य पाठ संग्रह ।

नामक १६ जैन स्तोत्रोंका गुटका जो अभी
नहीं मिलता था फिर मिल रहा है । मु० आठ आने
मैनेजर, दिगम्बरजैनपुस्तकालय-सूरत ।

बाल-परिचर्या और औषधि- सेवन से हानियां ।

लेखक-श्र युन डाक्टर गिरिवर सहाय ।

इस लेखमें अनिष्टमा आहार और औषधो-
पचारके बुरे परिणाम और मांडपच भोजन
(पाटाची फुड) के दुष्प्रयोग दिखावे की चेष्टा
की गई है । पेटको क्या आपने कभी विचारा
है कि समय संपाजने इतनी रोग-वृद्धि क्यों
दिखाई पड़ती है । मनुष्योंकी तो अपनी बुद्धि
और चिर संगृहीत अनुभवके कारण संपन्नमें
सबसे अधिक स्वास्थ्य संपन्न और निरोग प्राणी
होना चाहिये था, परन्तु वास्तविक दशा इसके
बिल्कुल विरुद्ध है । हमरों वर्षोंसे व्यासा-
यिक चिकित्सकों और आर्योंने हमारे शारी-
रिक आरोग्यका ठेका ले रखा है । वैद्यों और
आर्योंकी संख्या दिन दिन बढ़ती ही जाती
है । निरर देखते उर दवाइयोंके दण्डहर दिखाई
देते हैं । पछी मरी औषधाइय और अगह
अगह अप्रतीक खुलते मते हैं, तो भी जो
साधारणमें रोग फैलते ही मते हैं—तन्दुरुस्तीकी
अगह बीमारीका शत्रु है ?

क्या आप ही मानते कि आजकल नव
जात के लोकोकी एक बड़ी संख्या-बालकाइमें ही
विकराल काइके माइमें लड़ी जाती है, और जो
शेष बच भी जाते हैं उनका स्वास्थ्य और
शारीरिक संघटन, अवस्था तो खराब है, संतो
पन्नक भी नहीं होता । जब हम अपने देशके
हमरों बालकोंकी चारों ओर रोसे पीड़ित
देखते हैं तो कलेजा कांप उठता है । उनका

केवल अस्तिवर्म—मग पंनर, पीडा और मुर्झाया
हुआ चेहरा, पिके हुए गाल, बैठी हुई आंखें,
निच्छा हुआ पेट और सुली टांगें दूरसे ही
उनकी शोकमय अवस्थाका पता देती हैं ।
जहां माता पिताका स्वास्थ्य उनकी प्रजननार्थ
योग्य अवस्था और गर्भावान, गर्भावस्था
और प्रसवकाइके संस्कार बालकोंकी इस
शोकजनक परिस्थितिके लिये उत्तरदायी ठह-
राये जासकते हैं, वहां जन्म पाने पर बालकों
और उनकी माताओंके आहार-विहारका प्रभाव
भी उनके स्वास्थ्य बनाने या बिगाड़नेमें कुछ
कम नहीं पड़ता । बहुधा माता पिता अपने
बच्चोंकी छोटी उम्रमें ही मिठाई खिलाने लगते
हैं । उस अवस्थामें मिठाईका सेवन करनेसे
उनका पाचन हमेशाके लिये बिगड़ जाता है ।
इसी तरह मांते मांतेके गरिज पदार्थ—और
मसाले भी उनके कोमल पाचन-संस्थान पर
बहुत बुरा प्रभाव डालते हैं और उनको सदाके
लिये अपाच्य रोगोंका शिखर बना देने हैं,
जिनके कारण वह अधिमांशवे तो छुटपनमें ही
मांकी गोद सुनी कर जाते हैं और जो बच भी
जाते हैं तो उनकी जीवन उनके बिगड़े स्वा-
स्थ्यके कारण सदाके लिये दुःखमय हो जाता है ।

प्रस्तुत लेखमें इसी आहार विधिकी विवेचना
की गई है । समयकी उन्नतिके साथ मनुष्य
संपाजने ओज्ज्वलके व्यंजननोंमें भी नई नई ईजदे
और उनकी संख्यामें बढ़ती होती जाती है
और हम एक साथ तरह तरहके मोननोंका
स्वाद लेनेके लिये आदी हो गये हैं । दूध,
मांस, शाक, माली, अन्न और तरह तरहकी

मसालेदार चीजें एक साथ खानेमें हमें जरा भी संकोच नहीं होता, बल्कि उल्टा मजा आता है । यही वजह है कि इन भिन्न भिन्न गुणस्वभाववाले और बहुधा बेमेल पदार्थोंके खानेसे हमारा हाजिमा बिगड़ जाता है और उसे दुरुस्त करनेके लिये हमें नित नये चूर्णों और हकीमों या डॉक्टरोंके बहुमुख्य नुस्खोंकी जरूरत पड़ती है ।

यदि हम उस विषयमें जानवरोंसे कुछ शिक्षा लें तो मालूम होगा कि जंगली जानवरों और बहुधा हमारे घरेलू जानवर भी—जबतक कि उनकी स्वामाविक स्वतन्त्रता छिन नहीं जाती अपनी तन्दुरुस्ती कायम रखनेके लिये किसी डाक्टरकी सहायताके मुहताज नहीं होते । वे अपने खानपानमें स्वामाविक नियमोंके इतने पालन करते हैं कि मनुष्यकी तरह आये दिन उन्हें भीति भाँतिके रोगोंका सामना नहीं करना पड़ता । इसी तरह मनुष्योंमें भी यदि खाने पीनेके मामलेमें ठीक ठीक अहतिथातका बर्ताव होने लगे तो हमारी दशा बहुत जल्द सुधर सकती है और हमारे बीचसे बदहजमी, बवासीर, पेचिश, सुखा, क्षयी, प्रभृति तरह तरहके रोग पीडितोंकी संख्या भी बहुत घट सकती है ।

बीमारोंका मुकाबिला केवल दवाओंके भरोसे पर नहीं किया जा सकता । जबतक खानेपीने या तन्दुरुस्तीके अन्य साधारण नियमोंके पालनमें काफी अहतिथात न बर्ता जावेगा इस सम्बन्धमें सफलता होना दुर्लभ है । अक्सर दवाओंके इस्तेमालसे लाभके बड़े हानि होती है । और अक्सर यह भी होत है कि एक दवाके

विषयमें दो डाक्टरोंकी राय एकसी नहीं होती । इसी तरह वही दवा जो किसी बिमारीके शुरूमें लाभ करती है बाद को नुकसान पहुंचा सकती है । ऐसी हालतमें दवाओंके इस्तेमालसे किसी निश्चित लाभकी आशा करना बेकार है । इसके विपरीत हम प्राकृतिक उपचारोंपर हमेशा भरोसाकर सकते हैं । स्वामाविक नियम अचूक होते हैं और बीमारीकी हालत बदलनेके साथ साथ वह भी बदलते रहते हैं । किसी स्थानीय पंजाके तात्कालिक कष्टको दवा देनेमें दवाओंका इस्तेमाल बहुधा लाभदायक होता है और बहुतसी दवाइयें खासकर खनिज दवाइयें और वनस्पतिक दवाओंके सत इतने तेज और अस्वामाविक होते हैं कि उनके इस्तेमालसे निस्संदेह हमारी तन्दुरुस्तीको नुकसान पहुंचता है और कभी जान जोखिममें पड़ जाती है । इसके विपरीत किभीने यह तो कभी सुना न होगा कि दवाइयें हमारे शरीरकी किसी कमीको स्थाई रूपसे पूरा करसकती हैं । पर स्वामाविक नियमोंके अनुकूल चलनेसे यह अभीष्ट सिद्ध हो जाता है ।

सच बात तो यह है कि हम प्रकृतिके कामोंमें बेना दखल न दें तो वह बराबर हमारे जीवनके प्रत्येक क्षणमें हमारे शारीरिक सुधारका काम चुपचाप बड़ी सफलतासे किया करती हैं और नये-रंग और रेशे बनाती और इसी तरह बेकार मादको बाहर निकालती रहती हैं । प्रकृतिमें नया मादा पैदा करनेकी शक्ति है, दवामें नहीं । आदमीका शरीर एक मोहन खानेवाला एंजिन समझना चाहिये, यह एंजिन तब ही ही ठीक

ठीक चल सकता है जब कि उसे उसकी आवश्यकतानुसार भोजन रूपी ईंधन ऐसे रूपमें दिया जावे जिसे कि वह सहजमें पचा सके। प्रायः सब रोगोंका असली कारण उसी एक मुख्य चीजका, जिसपर हमारे, जीवनका आधार है अर्थात् भोजनका, अनियमित प्रयोग है। उससे यह नतीजा निकलता है कि खानपानके स्वामा-
-विक नियमोंपर चलनेसे हमारी तन्दुरुस्तीकी हाश्वत बहुत अच्छी होसकती है। थोड़े शब्दोंमें यही स्वास्थ्यका रहस्य है और वैद्यों या डाक्टरोंकी कोई व्यवस्था या औषधि विक्रेताओंके लम्बे चौड़े इस्तदार इसे बदल नहीं सकते। जब यह बात सब लोग मछी प्रकार समझ जावेंगे तभी नये सिरेसे हम लोगोंकी तन्दुरुस्तीके निंदा होनेकी उम्मीद की जासकेगी। उस समय बीमारी किसीकी सहजुभूतिका विषय होनेके बदले हमारे लिये लज्जा और अपमानकी बात होगी।

हमारी उम्र कितनी ही ज्यादा क्यों न हो गई हो हम 'स्वामाविक' साधनोंपर भरोसा कर सकते हैं। मेजर महाशयने अपनी पुस्तकमें एक व्यक्तिका जिक्र किया है जिसकी उम्र पचास सालकी थी। वह कब्ज और बदहजमीका लगभग बीस बरस तक डाक्टरोंका इलाज करा चुका था। जब मेजर महाशयसे उससे भेंट हुई तो वह सालभर तक एक बड़े नामी डाक्टरका इलाज कर चुका था। उस डाक्टरकी आज्ञा थी कि वह सब तरहके फलोंसे—चाहे कच्चे हों या पक्के पाहेन बरे, और दूधका इस्तेमाल खूब करे। वह बहुत दुबड़ा और कमजोर होगया था। एक बड़ा फोड़ा उसकी गर्दनपर था और उसकी

सांससे बड़ी दुर्गन्ध आती थी। उसे बहुत समझाने बुझानेपर और फिर भी बहुत डंते डरते, उसने एक नारंगी खानेका निम किया। उसे यह देखकर बड़ा आश्चर्य हुआ कि नारंगीसे उसे कोई सुखान न हुआ। धीरे धीरे उसने विधिपूर्वक नारंगी, नींबू, सेब, अंगूर, मुनक्का और बादामका इस्तेमाल करना शुरू कर दिया। वह अपना मामूली भोजन भी करता था। एक महीनेके भीतर ही उसकी दशा इतनी सुधर गई कि मानों उसके लिये संसार ही बदल गया। उसकी शारीरिक और मानसिक दशाओंमें पहिलेकी बनिस्बत जमीन आसमानका अंतर होगया। उसके शरीरसे बड़ा भारी बोझ उतर गया और सों भी बिना एक पाईकी दवाके। यह व्यक्ति यद्यपि मेवा फरोश था पर जबतक वह डाक्टरोंके इलाजमें रहा जो चीज वह रोज बेचता था और जिन्हें खानेको उसका जी भी बहुत चाहता था उन्हीं चीजोंको खानेसे वह बंचित रहा। ऐसे और भी बहुतसे उदाहरण हैं। अनेक नरनारी, जिन्होंने फिर अच्छे होनेकी आशा छोड दी थी और बालक जिनके माता पिता उनकी निंदगीसे हाथ धोचुके थे, इसी स्वामाविक उपचार और फडाहार की बढौलत बिछकुल भले चंगे और हट्टे कट्टे होगये हैं। दवाओंका इस्तेमाल अस्वामाविक हैं। उनके भरोसे किसी असाधारण लाभकी, जो स्वामाविक साधनोंसे प्राप्त न होसके, आशा करना व्यर्थ है। साफ खून ही बीमारियोंसे बचनेका एक मात्र उपाय है और स्वामाविक साधनोंसे खूनकी सफाई और नये खूनकी उत्पत्ति सहजमें होसकती है। (विज्ञान)

दो मित्रोंका वार्तालाप ।

टेकचंद—मित्र रामचन्द्र यह तो आप जानते ही हैं कि इस समय जैन जातिकी दशा एक विचित्र ही रूपमें परिचित है परन्तु, अफसोस है उसकी नादानीपर ? क्योंकि जिस मार्ग पर उसे चलनेसे रोका जाता है वह उसी मार्ग पर चलनेको तयार होती है और समझनेपर वाज नहीं आती । क्या यह उसकी अच्छी समझ है ? ।

रामचन्द्र—प्रियवर जैन समाज कुछ भोली नहीं है जो वह अच्छे मार्ग पर चलनेको तयार न हो । उसकी न समझोका एक दूसरा ही कारण है वह यह कि इस समय समाजमें कुछ ऐसे स्वार्थी लोग पैदा हुए हैं जिन्होंने समाजको नष्ट भ्रष्ट करनेका बीड़ा उठा लिया है, यदि ये लोग ठीक रास्तेपर आजावें तो सम्भव है कि समाज भी ठीक रास्तेपर आइये ।

टेकचंद—मैं यह कब कहता हूं कि समाज भोलीभाली है, वह तो ज्ञान सम्पन्न चतुर है, पर मैं यह कैसे जानू कि समाज भोली नहीं है । जब कि यह इतना भी विचार नहीं करती कि जिन कुरीतियोंसे मेरी हानि हो चुकी है और होती जा रही है उनको मैं छोड़ दूं ? किन्तु वह तो पुरानी ही लकाँरकी फकीर बनी है ।

रामचंद—प्रियवर सुनिये ! कुरीतियोंसे मुक्त होना समाजके लिये बड़ी कठिन बात है क्योंकि जितनी कुरीतियां समाजमें प्रचलित हैं वे सब समाजके बड़े घाँसे ही शुरू हुई हैं अब उनको

मैटनेआइ कौन होसक्ता है यदि आप यह कहेंगे कि महासभा । तो मैं कहूँ कि महासभा क्या करे । महासभा जो प्रस्ताव पास करती है उसके अनुसार लोग चलनेको तयार नहीं होते । सम्भव है छोटेछोटे प्रस्तावको पास कर भी सकें परन्तु बड़े लोगोंपर प्रस्तावका असर ही नहीं पड़ता और न वे उसे मननको तयार ही होते हैं । हम देखते हैं कि बाल वंशह बड़े घरवालोंने ही चढाय, वृद्ध विवाहकी शीक बड़ोंको ही हुई जिससे समाजमें कन्याविक्रयकी प्रथा जारी हुई और छोटी र बछियाँ विक्री होकर बुढ़ोंकी शिकार हुई इसमें मैं कहसक्ता हूं कि समाजमें जितनी कुरीतियां हैं वे सब घनवानों हीके द्वारा उत्पन्न हुई हैं और यह भी मैं कहता हूं कि वे (कुरीतियां) उन्हींके द्वारा मिटसक्ती हैं ।

टेकचंद—प्रियवर ! आपका यह कहना मैं सहर्ष स्वीकृत करता हूं परन्तु शंका इस बातकी है घनवान लोगोंने ही कुरीतियां चलाई और घनवान लोग ही समाजकी छोटी बालिकाओंके शिकार करनेवाले हैं परन्तु यदि निर्धन लोग घनवान लोगोंको अपनी पुत्रियां न देंगे तो फिर घनीलोग क्या बदरन उनकी पुत्रियोंका शिकार कर सक्ते हैं, नहीं नहीं ऐसा वे कदापि नहीं कर सक्ते हैं । यह दोष तो उन्हीं निर्धनोंके सिर है जो अपनी पुत्रियोंको धनके लोभसे घनवानोंको बेचते हैं और उसे मनमाना रूपसे लाते हैं ।

रामचंद—प्रियवर ! मैं इस बातको दावेके साथ कहूँगा कि कन्याविक्रयभी कुरीतिकी जड़ जमानेवाले घनवान पुरुष ही हैं । ध्यान दीजिये, कि कोई निर्धनी ऐसे हैं कि जिनके ४०

वर्षा की अवस्था तक २ विवाह हो चुके और दो एक संतान भी हो चुकी परन्तु कर्मवृत्तार खराब भरण हो जाने से शिनाओकी फिले बिवाहकी फिकर पड़ गई इतने पर भी निर्धनीको संतोष न हुआ और अपनी कामवासानोंकी पूर्तिके लिये फिली गयी वही हजार दो हजार रुपयों का छेप खिलाकर ५०-२५ वर्ष की अवस्था में अपना तीसरा विवाह करनेकी कोशिश करने लगे और १० वर्ष ही की पुत्री ५ या ७ हजारमें खरीदकर अपने सुआर पुरी करनेमें लग गये । प्रियवर ! अब विचारिये कि जब निर्धनी हुए समाजपर ले जानेके लायक और वह पुत्री हुई १८ वर्षकी । १८ वर्षकी अवस्थामें वह विचारी दीन कन्या विपदा होजाता है । अब बताइये कैसे समाजमें अविचारकी प्रवृत्ति हो और कैसे नहीं विचारोंकी वृद्धि हो तथा कैसे नहीं समाजकी संख्या दर वर्ष घटे । सर्वमनुमत्तोंसे मालूम होता है कि सन् १९११ में जैनियोंकी संख्या १२,४८१८२ थी परन्तु १९२१ की गण संख्यामें रही ११,७८,५९६ अब सोचिये कि आर १० वर्षमें ६९५८६ कम होगये यह सब समाजके अटनेका कारण बालविवाह आदि कुरितियोंसे बढ़कर कन्याविक्रयका है, अब भी हमारी समाजके लोग नहीं चेहते ।

टेकचन्द-प्रियवर आपका कहना बहुत ही सत्य है, पर मेरी समझमें कन्या विक्रयके संघाटक निर्धन और धनवान दोनों ही हैं । क्योंकि बहुतसे निर्धन ऐसे हैं जो धनके लाञ्छने फल पुत्र प्राप्तका चिन्ता नहीं करते और अपनी कन्याको एक दर्शनी हुंडी संसार

उसके मंगाने (टुके करने)का पयस्वर रात्रि दिन किश काते हैं और किसी न किसी धनवानसे वह अपनी कन्याखरी दर्शनी हुंडी मंगाकर हाथोंसे घाभते हैं । कोई२की सौदा ५००) में होती है, तो कोई२ पर २०००) तक चढ़ जाते हैं तो भी वेननेशाहा मंजूर नहीं होता तब तो खरीददारको १२००) देकर खरीदनी पड़ती है कहांतक कही जाय यह निर्धनोंकी काबुत धनवानोंका हाथ तो किसीसे छिपा नहीं उसकी आलोचना फिले करना पाठोंका समय खोना है ।

रामचंद्र-मैं भी तो मानता हूं कि यह कन्याविक्रय दोष दोनोंपर हैं, धनवानों और निर्धनोंपर परन्तु प्रियवर निर्धनोंकी अपेक्षा यह (कन्या विक्रय) दोष धनवानोंपर ज्यादा है कन्याविक्रयकी प्रथा धनवानोंहीके द्वारा समाजमें प्रचलित हुई है और होती नारही है । मैं सत्य कहता हूं कि जरासे यह कन्याविक्रयका कम समाजमें नारो हुआ है तबसे विधवाओंकी कुछ हुई और निर्धनोंके सुयोग्य बाळक अविवाहित रह गये । प्रियवर ! समाजमें ऐसे अनेक गरीबोंके बाळक अविवाहित फिले हैं जो समाजका कुछ उद्धार भी करने लायक हैं, परन्तु वे विचारे धनके बिना अपना विवाह नहीं कर सके क्योंकि जब पेस्तर कन्याके पिताको ५००) या १०००) रुपाया नजरानाका दिये जाय तब कहीं गरीबोंके पुत्र विवाहे जाय । इतने रुपाया निर्धनोंके पास कहां इससे निर्धनोंके पुत्रविवाहसे रहित रह जाते हैं और कोई २ छिपे हस्तम अपनी काम लाञ्छनाओंको पुरा कर पाय कमाते हैं ।

टेकचंद—मित्रवर ! आप अब मुझे यह बतला-
इये कि किस तरहसे यह कन्याविक्रयकी जरूर-
दस्त प्रथा समाजसे दूर हो और समाज अच्छी
नीतिका अवलंबन करे ।

रागचंद—मित्र टेकचंदजी ! कन्याविक्रयकी
प्रथाको समाजसे हटानेका मुख्य उपाय यह है
कि महासभा यह प्रस्ताव पास करे कि निर्विवा-
हित बालक १९ वर्षकी उमरके नीचे न विवाहे
जावें और विवाहित पुरुष ३० वर्षकी उमरके
ऊपर न विवाहे जावें, और जो यह ४० और
४९ वाला प्रस्ताव महासभामें पास किया है वह
इस कर दिया जावे, दूसरी बात जो भई अपनी
कन्याके विवाहमें बड़केवालेसे रुया लेवे उसे
पंचायतकी तरफसे उचित दंड दिया जावे और
वही दंड रुया देनेवालेको दिया जावे, एवं यह
बात भी उसी प्रस्तावमें सामिल रहे, ऐसा कर-
नेसे बहुत ही जल्द कन्याविक्रयका क्रम समाजसे
दूर हो जावेगा ।

टेकचंद—मित्रवर आपको घन्य है जो इस
तरह कन्याविक्रयकी प्रथाकी दूर करनेका
उपाय मुझे बताया अब मैं भी इसके हटानेका
प्रयत्न जहां तहां करूंगा । और जब मैं वा-
जाता हूं फिर कभी आपसे मिलूंगा । अच्छा
लीजिये जय जिनेश । लेखक—

पं० गोरेलाल पंचरत्न प्रेमी
रैपुरा (पन्ना) निवासी ।

दीपमालिका विधान (दीवाली पूजन) —

दीवालीके कार्ड बारह आने सैंकड़ा
मगानेका पता—

भैनेजर, दि० जैन पुस्तकालय—सूरत ।

प्रवृत्ति ।

(लेखक:—भास्कर सी० ७० गांधी—छडर)

प्रवृत्ति એ એવી ચીજ છે કે જેના વિના
સંસારનું મહત્ત્વ નબળું અશક્ય થઈ પડે. તેના વિના
દુનિયા શૂન્યત્વ ભાસે. જે શુભાશુભ કાર્યો કલ્પના
સૃષ્ટિમાં યા આચાર સૃષ્ટિમાં માલૂમ પડે છે તે
સર્વ પ્રવૃત્તિનેજ આભારી છે. આપું જીવન તેના
ઉપરજ નિર્ભર છે એમ કહું તો તે કંઈ અતિ-
શયોક્તિ બરેજી ગણાશે નહિ. નોકરશાહીનો
અસહકાર કરી ભણે ભારત સંતાનો પોતાનું
સ્વાતંત્ર્ય જીવન નભાવી રાખે પરંતુ આખાલવૃદ્ધ
એકે મનુષ્ય એવો બતાવશે કે જે પ્રવૃત્તિનો અસ-
હકારી પોતાનું જીવન ટકાવવા વૃથા પ્રયત્ન કરતો
હોય ? મનને કલ્પના સૃષ્ટિમાં રમતું મૂકવું તે
પણ એક પ્રવૃત્તિનો પ્રકાર છે. તેને આંતરિક
પ્રવૃત્તિ કહેવામાં આવે તો તે અસ્થાને ગણાશે
નહિ. તેનાજ કલ્પરૂપ બાહ્ય પ્રવૃત્તિનો—શારીરિક
પ્રવૃત્તિનો આચારસૃષ્ટિમાં પ્રાદુર્ભવ થાય છે. ત્યારે
એટલું તો સ્પષ્ટ થયું હશે કે પ્રવૃત્તિ એ જીવન
છે અને જીવન એ પ્રવૃત્તિ છે—પછી ભણે તે
સત્ પ્રવૃત્તિ હોય યા અસત્ પ્રવૃત્તિ હોય.

દુનિયામાં જે બધી પ્રવૃત્તિઓ દૃષ્ટિગોચર પડે
છે તે બધી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ
ચાર પુરુષાર્થને અનુરૂપ હોય છે કેટલાક ધર્મનેજ
અનુલક્ષી વર્તન રાખે છે, તો કેટલાક પૈસાજ
કમાવવામાં પોતાના જીવનની સાકલ્યતા ભાતી
બેસે છે; કેટલાક ભોગવિલાસમાંજ રમ્યા પમ્યા
રહે છે, તો કેટલાક વીરલા પુરુષો મોક્ષનેજ જીવ-
નનો અંતિમ ઉદ્દેશ જાણી તેની પ્રાપ્તિ અનુરૂપ
પ્રયત્નો આદર્યા કરે છે, ધર્મ અને મોક્ષના વિચાર-
રથી અળગા રહી શકત અર્થ અને કામનેજ અનુ-
લક્ષી પ્રયત્નો આદરે તો તે અસત્ પ્રવૃત્તિ કહી
શકાય ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારેને
એક બીજાને અવિરોધરૂપ સેવવા તેજ સત્ પ્રવૃત્તિ
હોઈ શકે; કારણકે તેથી મનુષ્ય પર્યાયની સાર્થ-

કતા-જીવનનું અંતિમ દ્યેય જે સાચુ સુખ મોક્ષ તે સાધી શકાય છે. જે પ્રવૃત્તિઓમાં ધાર્મિક અંશ હોતો નથી તે સર્વ વ્યર્થ છે. અસત્ય છે, શક્તિના દુરૂપયોગની પ્રણાલીકાઓ છે અને આત્મવિકાસ કરવામાં આડ ખીલીરૂપ છે.

મનુષ્ય જન્મથી મરણ પર્યંત પ્રવૃત્તિ પરાય-જીવ હોય છે. નહિ કશ્ચિત્ ક્ષણમપિ જાતુ તિષ્ઠત્ય-કર્મવત્ એક ક્ષણવાર પણ કર્મ વિના પ્રવૃત્તિ વિના કોઈ રહેી શકતું નથી. મોહમાયાએ એટલું પ્રબલ સામ્રાજ્ય આપણા ઉપર જમાવી દીધું છે કે કેવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ મનુષ્ય પર્યાયની સાર્થકતા સિદ્ધ કરવા અનુરૂપ છે તે આપણને સુજાતું નથી. અનાદિ કાળથી વળગી રહેલી આ મોહ, માયા, (કર્મ-અધન) તેથી મુક્ત થવું તે મનુષ્ય પર્યાયની સાર્થકતા છે. જેણે એ સાર્થકતા સિદ્ધ કરી નથી તેણે મનુષ્ય પર્યાય એણે ગાળી છે એમ કહેવામાં હરકત નથી. આત્મજ્ઞાન થયા વિના કર્મ અધન શિથિલ કરી શકાતું નથી, અને તે જ્ઞાન ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયા સિવાય કમશઃ પ્રાપ્ત કરી શકાતું નથી.

ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાવું એટલે ચારિત્રમય બનવું એ વાત ખરી, કારણકે ચારિત્રનો ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે ગાઢ સંબંધ છે; પરંતુ મંદીરમાં જઈ પ્રભુનાં દર્શન કરી, કરેલાં પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરી પ્રભુનાં ગુણગાનમાં એત્રણ સ્તવન બોલી બે-ત્રણ માળાઓ ફેરવી, શસ્ત્રો સ્વાધ્યાય કરવાં, ટીક્કાં ટપકાં કરવાં, સૂક્ષ્મ જીવોપર દયા બતાવવી કંઈમૂલ-લીલવણુ વગેરે ખાવાની બાધા કરવી, કીડી-મંદાકાને ઘાત ન થાય તે માટે કાળજી રાખવી; અને દુકાને બેસી હલાહલ અસત્ય બોલી સામા માણસનાં ગળાં રેંસવાં, આજીવ આપી વધારે લેવું, ખેટાં માપ-તોલ રાખવાં, માલની સેળભેળ કરી સામા માણસને ઠગવો, વિશ્વાસઘાત કરવો, ખોટી સાક્ષીઓ પુરવી, ખોટા દસ્તાવેજ કરવા, યોગ્ય સમય કરતાં વધુ સમય સુધી અતિલોભથી હજારો મણુ અનાજનો સંગ્રહ કરી કરોડો જીવોની હિંસાનું કારણ બનવું વગેરે અધર્મના કાર્યો કરવાં,

ત્યાં શાસ્ત્રસ્વાધ્યાય ક્યાં ગયો ? પ્રભુના દર્શન વડે પ્રાપ્ત કરેલ ધાર્મિક નીતિ ચેતન ક્યાં ઉડી ગયું ? ચારિત્ર ક્યાં રહ્યું ? આ તો નાના જીવોને પાળવા અને મોટા જીવોને મારવા એવો ધર્મ થયો. (મારો કહેવાનો હેતુ એવો નથી કે કંઈમૂળ ખાવાં, કીડી મંદાકાને મારવાં, પરંતુ આવી સૂક્ષ્મ અહિંસા પાળવાવાળા સ્થૂળ અહિંસા ક્યાં પાલવા નથી ?) આપણામાંના ધણાખરાઓ આવો ધર્મ પાળનારા બગલગતો છીએ-પ્રભુને છેવરનારા-કમારા છીએ; પરંતુ આ સર્વનું પ્રાયશ્ચિત્ત પ્રથમ ધર્મની લગામ ઝલી રાખવાનો દાવો કરતા પંડિતનાં પુછડાંએને, બ્રાહ્મચાર લટકારકોને પોથીમાંના રીંગણાંવાળા શાસ્ત્રીએને, ધર્મને નામે ધર્મીગ મયાતનાર સાધુઓ વગેરેને કરવાનું રહ્યું; કારણકે આપણામાં જે ધાર્મિક સજો ધર કરી રહ્યા છે તેને જન્મ આપનાર તેમના ચારિત્રની વિહવ-લતાજ છે. તેઓ જે ઉપદેશો આપે છે તેનાથી અન્યથા પ્રવર્તતા આપણે તેમને જોઈએ છીએ. તેઓ જાતેજ વ્યભીચારી હોય, પરંતુ પર દૃષ્ટિ-પાત કરતા હોય, અસત્ય બોલતા હોય, અનાવશ્યક પરિચ્છેદ રાખતા હોય, પ્રપંચની જાળ પાથરતા હોય, લોભાતિભૂત હોય, તો પછી તેમના ઉપદેશની અસર જનસમાજ ઉપર કેવી થશે તે કલ્પવું સહેલું છે. આપણામાં દોષો ધણા હોય છે, અને તેમને પોષવા પુરતું કંઈપણ પડિતો વગેરેમાં જોવામાં આવે છે, તો વિના વિત્તએ તેને ગુણ સંગ્રહ થઈ લેવા પ્રેરાઈએ છીએ; અથવા ચારિત્ર પથપર ચાલવા પ્રયાસ કરતા મનુષ્યો એવી દલીલથી પોતાની ભૂલનું સમાધાન કરી લે છે કે, આવા આવા ભણ્યા ગણ્યા જાણુકાર જ્ઞાનીઓ આવા આવા દોષો કરે છે તો પછી આપણાથી એમ દોષો થઈ જાય એમાં શી નવાઈ ? આટલા માટેજ આપણુ ચારિત્ર સુધારણામાં પ્રગતિશીલ બની શકતા નથી. જો તેઓ ખરા જીવરથીજ જનસમુદાયને ધર્મ પથ-પર દોરવા ઇચ્છતા હોય તો પોતાના નિર્મલ ચારિત્રનો નમૂનો તેના આગળ કાં ન મૂકે ? પોતે સાસરે જાય નહિ ને ગાંડીને શિખામણ કાં દે ?

હાલમાં જે અસહકારની પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે અને તેની જનતા ઉપર જે અસર થઇ છે તેનું કારણ યુરોપનાર્થીઓ પણ એકે અવાજે કહી રહ્યા છે કે મહાત્માજી જે ઉપદેશો આપે છે તે પ્રથમ પોતાનામાં મુર્તિમન્ત કરે છે અને ત્યારબાદ જન-સમુદ્ધ આગળ રજુ કરે છે. માટે પડિતવર્ય ! ઉપદેશકજી ! આપ પ્રથમ ચારિત્રમય બનો અને પછી અમને ચારિત્ર પથપર દોરવા ક્ષાયક બનો. ઠાંગી બાહ્યાચારથી અમને ધોક્કામાં નાખવા વૃથા પ્રયત્ન ના કરો. હવે જમાનો સત્યપોષી થયો છે, માટે આપને સત્યપરાયણ થવું પડે છે. હવે સાંપ્રતકાલને પોલમપોલ અસહ છે તે આપના લક્ષ બહાર નજ હોવું જોઈએ. મારા ઉપર કુપિત થઇ સામી લેખણી ચલાવવા જેટલું તો શાણપણ હું ધારું છું, આપ નહિજ વાપરો; કારણકે આપનો અંતરરાત્માજ કયુલ કરશે કે આપેજ મને આ શબ્દો વાપરવાને કારણ આપ્યું છે. જે પડિતો જે શ્રદ્ધાચારીઓ, જે ઉપદેશકો, જે ધર્મનેતાઓ નિઃસ્વાર્થે પણ શુદ્ધ હૃદયતા પોતાના શુદ્ધ ચારિત્રને નમૂનો આગળ ધરી જનતાને આત્મજ્ઞાન કરવા બગીરથ પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે તેઓ તો મારે શિરસા વંદન છે તેમને વિષે તો મને બોલવા તથા લખવાનો ધીમકુલ હક હોઇ શકેજ નહિ. અરતુ.

ધાર્મિક અંશ દરેક વ્યક્તિમાં જોઇ વત્તા પ્રમાણ હોય છેજ; પરંતુ તેને જેવું પોષણ મળે છે તે પ્રમાણમાં તે વ્યક્તિ થાય છે. કેટલાકને ધાર્મિક લાગણીઓ પ્રબળ હોય છે તો કેટલાંને શિથિલ હોય છે; કેટલાક ધાર્મિક લાગણીઓ કેળવાતા દેખાય છે, તો કેટલાકને કેળવતા પ્રથમ પ્રવૃત્તિ થઇ પાછા હઠતા માલૂમ પડે છે. આમ જનતું ધણું કારણો આધારભૂત છે, પરંતુ તેમાં ગૃહ-સંસ્કાર, વ્યવહાર, સોબત, અજ્ઞાન વગેરે સુખ્ય કારણો કહી શકાય. જૈન સમાજમાં યુવાનને અહિંસક જનતું ધણું સરજ લાગે છે કારણકે તે સમાજજ એવો છે કે તેમાંથી તેને અનુરૂપ પોષણ

મળ્યાજ રહે છે, જ્યારે યવન સમાજમાં વાકિશ્વિ-યન સમાજમાં ઉછોલા યુવાનને અહિંસક જનતું જરી અધરું લાગે છે; કારણકે તેની અહિંસક વૃત્તિ કેળવે પોષે તેમાં તત્વેતેના તે સમાજમાં અમાન હોય છે, યા તો તેમાં દત્તેષ ધણાજ જુજ પ્રમાણમાં હોય છે હિન્દુ સમાજ ધાર્મિક લાગણીમાંને જેવું પોષણ આપે છે તેવું પોષણ બોમ્બેજ બીજું કોઇ સમાજ આપતું માલૂમ પડેશે. સામાજિક પરિસ્થિતિ ગમે તેવી હોય પરંતુ જે ગૃહસંસ્કાર જાગૃત હોય તો અનેક પ્રકારની અડચણો આવવા છતાં અસ્પષ્ટિત ધાર્મિક લાગણી કેળવી શકાય છે. કેટલીક ક્ષુદ્ર નિવિ-ઓમાં પણ કેટલાક સંત પુરોષો શ્રદ્ધાચારી વાનો આપણે વાંચીએ છીએ, અને બારીકીથી તપાસ કરતાં માલૂમ પડે છે કે તેઓમાં ધર્મનેતા, દયાની, ગૌરવેશ કરનાર અને પરિણિપતર તેમના ગૃહ-સંસ્કારજ હોય છે. જે વ્યવહારમાં કદમી આપણું જીવન વ્યવિત કરવું પડે છે તેમાંના કેટલાક જોતા હોય છે કે તેઓ સ્વસંસ્કારિત ધાર્મિક અંશને પણ કેળવવાનું બાંધીએ રાખતા આપણને પ્રેરે છે. લક્ષ્યને છે; અને કેટલાક એવા હોય છે કે તેમાં ધર્મ પંથથી અલિપ્ત કરવા જેવા પ્રસંગો બાજીજ મને છે. રહેજાતાના નોકરીને ઉદ્ધે અને પેમણે લાયક જાવાના પ્રસંગો બને અને તેથી તેઓ ધર્મ વિરુદ્ધ આવડણ કરે અને કેળવણીજાતાના નોકરીને તેવા પ્રસંગો બહુજ જુજ બને, તેથી તેઓ ગૃહસંસ્કારથી પરિષેષેત ધાર્મિક વૃત્તિ જ્વરથી રહે એ સ્વચાલિક છે. જે માણસ ખરી રહેડીના પ્રસંગોમાં પુત્ર ધાર્મિકવૃત્તિ રોને તેજ વીરપુત્ર કહી સકાય જ્યારે સુધી ધર્મવિરુદ્ધ અચરણ કરતા પ્રેરે તેવા પ્રસંગો ઉદરિચલ ન થાય ત્યાં સુધી ધર્મનેતા કેળવે કરે અને તેવા પ્રા-ગો પ્રાપ્ત થતાં જે ધર્મવિરુદ્ધ રાજ તેમ તો ખરેખર બગાડનારજ કહી શકાય. સોનાને શુદ્ધ થવાને અગ્નિમાંજ પ્રવેશવાનું મહું સ્વપ્રગ્વની ધાર્મિક અંશને પોષણ મળે છે, જ્યારે કુદરતી

વડોદરા-માં યુવક મંડળે દશ ધર્મના વિવે-
ચનની પત્રિકાઓ છપાવી મુદત વેંચી હતી.

ધર્મ.ચોક્કસ-માં શાં સાંકલચંદ્ર ઝવેરચંદની
પત્ની મણિક દશ ઉપવસ કર્યા હતા. ૩૦૦) ઉપવસ
થઈ હતી.

ઓરાણ-માં ૪૦ બાઇ બહેનોએ અનેક વ્રતો
કર્યા હતાં. એ પક્ષ હોવાથી જુદી જુદી પૂજા
બજાવી હતી. કુસંપને લીધે વરધોડો નીકળ્યો
હતો. ચાર દાનની ટીપ થઈ હતી. લીંગના ગામમાં
એક હાલમની સ્ત્રીએ ૮ ઉપવાસ કર્યો હતા.

ઝહેર-અત્રે એક આઇએ ૧૬ ઉપવાસ કર્યા
હતા તેમજ બીજા વ્રતો ૫૦-૬૦ બાઇ બહેનોએ
કર્યા હતાં. અત્રે નરસીપુરના બાઇઓ સથે ધણાં
વર્ષોથી ઝગડો છે તે મટતોજ નથી. એક આજુ
૩૯ (ઝહેર,)ને બીજા આજુ ૧૧ ધર (નરસીપુર) છે
ત્રણ વર્ષથી વરધોડો પણ બંધ છે. આ વર્ષે
ત્યાં બં. સુરેન્દ્રકીર્તિજીએ ચોમાસું કરેલું હતું
છતાં કંઈ પણ સમાધાન ન થતાં ઝગડો વિશેષ
વધ્યો છે. બદારકજી એક પક્ષી વલગ લઈ રહ્યા
હતા એ ઠીક નહોતું. બદારકજી લખે છે કે મારા
તરફથી અષાઢ ગાસાં પેલીસ નહિ બોલાવાયલી
પણ તે બલે ગમે તેમ હોય પણ પેલીસ આવેલી
એ તો નક્કી. વળી ચારની ઉગારવાની તકરારમાં
ચૌદસની સાંજથી પડવાની સવાર સુધી રાત
દિવસ દહેરને દરવાજે પેલીસ ચોરી કરી રહી
હતી એ બદારકજીની દાનરીમાં શોભે ખરું કે ?
એમણે તો કેમ પણ રીતે સપ કરાવેો જોઈતો
હતો. અસહ્યતા બદરડો એક રાજા જેવો કેટલો
પ્રમાદ પાડી શકતા હતા તો આ બદારકજી

તેના વિચ્છેદ થાય છે. જડવાદને યોષવારૂપ
અને પાશવશકિત કેળવવારૂપ જ્ઞાન, દયાના
ઝરાને સુકવી દે છે, ધાર્મિક અંશનો વિવેચન
કરે છે. સ્ફુલ્લો અને ફોલેજોમાં અપાતું જ્ઞાન
પાશ્વિભાત્ય સંસ્કૃતિને-જડવાદને સવપ્રેરારે
પોષે છે. (અપૂર્ણ)

આવડો પર કાજૂ પણ ન રાખી શક્યા એ અજબ
જેવું છે ! મહારાજે એક પક્ષની પ્રમાણના ન લીધી તેથી
પણ વિષવાદ વધ્યો છે. શાસ્ત્રસભા તથા પૂજામાં
બંને પક્ષના આવીને બેસતા હતા એ તો ખુશી
થવા જેવું છે. અમે તો બદારકજીને હજી પણ સૂચિત
કરીએ છિયે કે આપનો પ્રમાદ બંને પક્ષપર
એક સરખો જમાવો ને આગલા પછલા ઝગડા-
ઓનો નીકાલ ઝહેરથી જતાં પહેલાં કરાવી દઈ
આપના ગુરુ ગુણચંદ્રજીના માફક અમરકીર્તિ મુકી
જાઓ. ગુણચંદ્રજી તો અનેક સ્થળે ઝગડાઓ પતાવી
આપતા હતા.

ધોડાદર-થી શાં કુતેચંદ તારાચંદ લખે છે
કે ડુંભરપુર તામે દેવલ ગામમાં દિં. જૈન પાઠ-
શાલા છે તેની પરીક્ષા લેવા હું ગયો હતો. ૩૦
વિદ્યાર્થી છે પણ મદદ બહુજ ઓછી હોવાથી
આગળ નીબે એમ નથી જોઈ જોરી રીતે તીર્થ-
ક્ષેત્ર કમેટી તરફથી છાણી નવાગામની પાઠશાળાને
૬૦) વાર્ષિક મદદ મળે છે, તેમ દેલમાં પણ
કંઈ નહિ તો ૩૦) પણ મદદ મળતી જોઈએ.
આ ત ૪ ધોડાદરમાં કુમંપ હોવાથી હજારો રૂપ્યા
વકીલોમાં ખર્ચાઈ રહ્યા છે. દિગંજરીમાં આંગીનો
તિવાજ ન હોવા છતાં કેટલાક તેવો મમત લઈ
બેઠેલા છે એ અજબ જેવું છે. દેરોળમાં એક
આઇએ ૮ ઉપવાસ કર્યા હતા. તથા કર્મદહન
ઉદ્યાપન કર્યું હતું. વળી અત્રે એક ડુંભરણે ૧૦
ઉપવાસ કર્યા હતા જેનું ઉદ્યાપન કરવાનું હતું.
આ આઇએ માંસ મદિરા ત્યાગ કરી અનેક નિયમ
લીધા હતા.

એજ પ્રમાણે ધારીસણા, સાણોદા, છાંના,
વાસણુ, ચોધરી, સદજનામુત્રાડા, સોનાસણ,
બાલેજ, અહુરા, પાનનાકુરા, આકરોળ, નનાનપુર,
રણાસણ વગેરે ઓક સ્થળેએ આ પર્વ સારી
રીતે ઉજવાયાના સમાચાર એકઠા કરીને દિં. જૈન
યુવક મંડળ મુખાઈએ મોકલી આપ્યા છે, જે
સ્થાનભાવને લીધે સંક્ષેપમાંજ લઈ શક્યા છિયે
પણ યુવક મંડળનો આ પ્રયાસ અતિ ઉત્તમ અને
પ્રશંસનીય છે.

फिरोजपुर—में पं० नरसिंहदासजीके पवार-
रनेसे व ऐ० पन्नालालजीके होनेसे बहुत धर्म
प्रभावना हुई। पंचापती मंदिरमें लिखित शास्त्र
ही पढ़नेका यहां नियम हो गया है।

कलकत्ते—में पर्व सानंद व्यतीत हुआ।
पं० ज्ञानलालजी, पं० गंगाधरलालजी शास्त्र
पढ़ते थे। पं० श्रीलाल व पं० मदनलालजीके
कुछ अनुचित वर्तनसे पंचानमें कुछ अशांति
हुई थी।

सोलापुर—में राजाजीभाई, माणेरुचंद अमी-
चंद आदि शास्त्र पढ़ते थे। यहां सकुचार्जने १०
उपवास किये थे।

धुलिया—में २० वर्षकी तब्रार मिठवर
यह पर्व सानंद व्यतीत हुआ था परन्तु अंतके
दिन मालके लिये फिर तब्रार हुई थी। खेद!

इन्दौर—के सभी तोह मंदिरोंमें नित्य शास्त्र
सभा होती थी। पं० कस्तूरचन्दजीके उपदेशसे
खुश होकर सर सेठ हुकमचंदजीने उनको एक
सुवर्णदण्ड दिया। राजाजी प्रायः सेठजी खुद
नित्य शास्त्र पढ़ते थे।

मलकापुर—में पं० सुमतिचन्द उपदेशके
पधारनेसे विशेष आनंद रहा व ५१) उपदेशक
पंडमें हुए थे।

नवागाम—में २ बाईयोंने दश २ उपवास
किये थे। यहां क्षुल्लक शांतिसागरजीके उपदेशसे
पाठशालामें देशी औषधालय खुला है।

खंडवा—में पं० विशारीलाल, पं० कन्हैया-
लालजी, पं० दरबारीलालजी, पं० कस्तूरचंदजी
आदिके अनेक व्याख्यान हुए। पाठशाला,
औषधालय, कुमार सभा आदिके अधिरोशन भी

हुये तथा पुस्तकोंकी प्रभावना हुई। यहां ५०
वर्षसे पोरवाडोंमें फूट थी जिसको तन मन धनसे
मिटानेवाले सेठ गोपीवृणजीको मानपत्र दिया
गया। दानकी वर्षा भी अच्छी हुई थी।

बम्बई—में यह पर्व धर्म प्रभावनाके साथ
व्यतीत हुआ था। हम भी अंतिम दो दिन
बाचई पढ़ते थे। दोनों मंदिरोंमें नित्य दो
दफे रत्नसभा होती थी। यहां हपारो भतीनी
चंपाबाई (विधवा परी० लल्लुबाई प्रेमानंददान)
ने १० उपवास किये थे व अन्य दो बहिनोंने
६-६ उपवास किये थे। चंपाबाईने पारणाके
दिन (१००) आवू, (१००) दश संस्थाओंको
व २५) श्राविकाश्रम बम्बईको दान किया था।
चौदसको जुलूस भी निकला था। विशेषमें
मावाडी मंदिरमें करीब २००) मासिकका चंदा
एक हिन्दी स्कूट खोलनेके लिये हुआ है जो
मंदिरमें ही खुलेगी जिसमें नित्य ६ घंटे हिन्दीके
साथ धर्मशिक्षा भी दी जायगी। मेनेजिंग कमेटी
भी नियुक्त हुई है परंतु अभी कार्य चालू नहीं
हुआ है।

नसीराबाद—में ब्र० चांदमलजीके पवार-
रनेसे विशेष धर्मव्याप्तके साथ यह पर्व व्यतीत
हुआ था।

जयपुर—में पं० मनोहरलाल शास्त्री व पं०
शिवमुखरायजी शास्त्री पढ़ते थे। ब्र० आश्रममें
आनक ४० ब्रह्मचारी व ६ अव्यापक हैं।

औरंगाबाद—में ब्र० हीरालालजीके पवा-
रनेसे शास्त्र सभामें व्याख्यानोका अच्छा आनंद
रहा। तीन भाईयोंने पाठशालाके विद्यार्थियोंको
आहारदान दिया था।

“जैनविजय” प्रिन्टिंग प्रेस खपाटिया चकला,—सुरतमें मूलचंद किसनदास कापड़ियाने मुद्रित किया
और “दिगम्बर जैन” आफिस, चंदावाड़ी—सुरतसे उन्होंने ही प्रकट किया।